

1806-1812 OSMANLI-RUS SAVAŞI'NDA RUSLARIN TRABZON VE AKÇAABAT SALDIRILARINA DAİR BAZI YENİ BİLGİLER*

Özgür YILMAZ**

ÖZ

1806'da başlayan Osmanlı-Rus Savaşı'na dair gelişmeler Trabzon Fransız konsolosu Dupré'nin raporlarında önemli bir yer tutmaktadır. Savaş sırasında Trabzon'daki gelişmeleri gün gün kaydeden Dupré, Kafkasya'ya yönelik harekâtlar için şehirde ve civarındaki hareketliliği aktarmanın yanında doğrudan Trabzon'u hedef alan Rus baskınlarını da raporlarında konu etmiştir. Bu bağlamda bizzat konsolosun Trabzon'daki güvenliğini de etkileyen Rus bombardımanları Dupré'nin özellikle rapor ettiği gelişmeler arasındaydı. Savaşta Ruslar gönderdikleri filolar ile 1807 ve 1810'da Trabzon'u ve Akçaabat'ı bombardıman etmişlerdi. Bu saldırılarda Akçaabat gerek Rusların demirleme mahalli gerekse de çıkarma yapılacak bir liman olarak oldukça önemliydi. Dupré, Fransız makamlarına gönderdiği raporlarda Rusların Trabzon açıklarına gelmesi, Akçaabat'a ve Trabzon'a yönelik bombardımanları ve çıkarma girişimleri hakkında bilgiler vermiştir. Bu çalışma 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların 1807 ve 1810'daki baskınlarını Fransız konsolosunun gözünden aktararak konuya mevcut literatür ekseninde katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı, Rus saldırıları, Trabzon, Akçaabat, Konsolos raporları.

SOME NEW FINDINGS ON THE RUSSIAN ATTACKS ON TRABZON AND AKCAABAT IN THE RUSSO-TURKISH WAR OF 1806-1812

ABSTRACT

A remarkable space was devoted to the developments about the Russo-Turkish War that started in 1806 as represented in the correspondences of Dupré, the first French consul in Trabzon. Dupré reported the Russian raids targeting Trabzon, apart from the preparations and mobility in Trabzon for the Caucasian front during the war. In this context, Russian bombardments, which also affected the consulate's security in Trabzon, were among the main concerns of the consul. In the war, the Russians carried heavy bombardment on Trabzon and Akcaabat in 1807 and 1810 by their

* Gönderim tarihi: 13.11.2018. Kabul tarihi: 15.02.2019.

Bu çalışma 12-14 Ekim 2018'de Akçaabat'ta gerçekleşen "Uluslararası Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu"nda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir. Tebliğin genişletilmiş metninde Rusça kaynakların kullanımını mümkün kılan Marsel İsrailov'a özellikle teşekkür ederim.

** Doç. Dr., Samsun Üniversitesi İİSB Fakültesi Tarih Bölümü, SAMSUN.
oyilmaz1978@gmail.com ORCID: 0000-0002-1970-2315.

fleet. During these attacks Akcaabat was a crucial port for both the anchorage and military landing site for the Russians. In his correspondences with the French authorities, Dupré reported the arrival of the Russians in Trabzon, their bombardments and the attempts to land on Akcaabat and Trabzon. This paper aims to contribute to the current literature by studying the raids of the Russians in 1807 and 1810 in the Russo-Turkish War of 1806-1812, from the French consul's perspective.

Keywords: Ottoman-Russian War of 1806-1812, Russian attacks, Trabzon, Akcaabat, Consular correspondences.

Giriş

Uzun bir süre Osmanlı Devleti'nin bir iç gölü olan Karadeniz'de Osmanlı egemenliğinin ortadan kalkması he ne kadar 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasına denk gelse de Karadeniz'in güvenliğine yönelik Rus tehdidi 17. yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. Zaparog Kazakları denilen Don Kazakları Akkirman, Kili, Kefe gibi kuzey Karadeniz limanlarına yönelik saldırılar yaptıkları gibi Karadeniz'in güney sahillerine kadar ulaşarak en önemli limanlar olan Trabzon ve Sinop başta olmak üzere birçok liman şehrine yönelik saldırı ve yağma faaliyetlerinde bulundular.¹ Hatta 1615, 1620 ve 1624'te İstanbul Boğazı'nın içlerine kadar girerek başkente yönelik saldırılarda bulunmaya cüret edebilmişlerdi.² “*Rus-ı menhus*” olarak ifade edilen Kazakların bu saldırılarında Trabzon'un sahil kesiminde yer alan kısmı önemli bir tahribata uğramıştı. Şehrin özellikle Aşağı Hisar, Moloz Mevkii, Debbağhane Mahallesi ve Bedesten'in bu saldırılarda büyük zarar görmüştü.³ Bu bağlamda Rusya'nın ilk defa 1696'da Azak Kalesini zapt ederek başladığı Karadeniz'e açılma süreci 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında daha sistemli bir hale gelmiştir. Ruslar, Azak, Karadeniz ve Kırım'ın değişik limanlarında inşa ettikleri donanma ile Karadeniz'de hâkimiyeti ele geçirmeye başlamış ve Osmanlı sahil ve şehirlerini tehdit edecek derecede kuvvetlenmişlerdi. Bundan dolayı 1787'de başlayan Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı donanması Rus donanması ile mücadele etmek zorunda kalmıştı.⁴ 1792'de imza edilen Yaş Antlaşması ile Özi Kalesi'nin Ruslara bırakılması Karadeniz'de daha sonraki Rus faaliyetleri için önemli bir adım oldu. Daha da önemlisi Rusya'nın Kafkaslarda

¹ Ronald B. Sorobey, “Cossak Pirates of the Black Sea”, *Military History*, C: 20, S: 2, 2003, s.26-32; Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, İstanbul 2000, s. 149.

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, XVI. Yüzyıl Ortalarından XVII Yüzyılın Sonuna Kadar*, C: III, Ankara 1995, s. 150,157; Mehmet Ali Ünal, “17. Yüzyılda Karadeniz'de Kazak Saldırıları ve Karadeniz Ticareti”, *Tarih Boyunca Karadeniz Ticareti ve Canik*, Samsun, C: II, Ed. Osman Köse, Ankara 2013, s. 853.

³ Kenan İnan, “Kadı Sicillerine Göre Trabzon'un Fiziki Yapısı (1643-1656)”, *Osmanlı Araştırmaları*, S: 18, İstanbul 1998, s. 178; Ronald C. Jennings, “Pious Foundations in the Society and Economy of Ottoman Trabzon, 1565-1640: A Study Based on the Judicial Registers (şer'i mahkeme sicilleri) of Trabzon”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, C: 33, S: 3, 1990, s. 317; Mahmut Goloğlu, *Trabzon Tarihi, Fetihden Kurtuluşa Kadar*, Trabzon 2013, s. 71-72.

⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, Karlofça Anlaşmasından XVIII. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, C: IV/I, Ankara 1988, s. 537, 564.

Gürcistan'a kadar uzanan bir hâkimiyet tesis etmeye başlamasıydı. Bu şekilde bir gelişim gösteren Karadeniz'in güvenliğine yönelik bu "kuzeyden gelen tehdit" Rusya'nın sistemli bir şekilde Karadeniz'e açılması ve burada tesis ettiği kuvvetli donanması ile 18. yüzyılın sonlarından itibaren çok daha farklı bir boyut kazandı. Tuna ve Kafkaslarda cereyan eden Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki çatışmalara yeni bir cephe daha eklendi ve Rus tehlikesi bu kez "deniz yolu" ile de kendisini göstermeye başladı. Bu bağlamda, Rus donanmasının ilk defa 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Güney Karadeniz'deki Osmanlı limanlarına yönelik saldırısı Kırım Savaşı'nda da tekrar edecek ve nihayet en büyük zararı I. Dünya Savaşı'ndaki büyük bombardıman ile verecektir.

Bu çalışma 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nın bir parçası olarak Rus donanmasının Karadeniz'deki askeri faaliyetleri ekseninde 1807 ve 1810 yıllarında Trabzon ve Akçaabat'a (Pulathane) yönelik saldırı ve çıkarma girişimlerini Fransız konsolosluk kaynakları üzerinden incelemeyi ve bu bilgileri diğer kaynaklarla mukayese ederek mevcut literatüre katkı yapmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda konu hakkındaki mevcut literatüre dair bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların Trabzon ve çevresine yapmış olduğu bombalama ve çıkarma girişimlerine dair bilinenler, genellikle Ekim 1810'daki Sargana Burnu Çıkarması hakkındadır. Osmanlı arşiv kaynaklarının yanı sıra Şakir Şevket'in *Trabzon Tarihi*'nde⁵ bahsedilen bu çıkarmaya dair daha sonra yerel kaynaklar önemli bir katkı yapmıştır. Bu bakımdan Muzaffer Lermioğlu'nun *Akçaabat Tarihi* adlı eseri çıkarma girişimi hakkında bugün bilinenler açısından en popüler kaynak olma özelliğini sürdürmektedir.⁶ Ne var ki Lermioğlu'nun sözlü kaynaklara dayanması ve verdiği bilgiler üzerindeki soru işaretleri tam olarak aydınlatılmış değildir. Miralay Süleyman'ın Rus kaynaklarını kullanarak hazırladığı *Pontos Davasından Rusların 1810'da Trabzon'a Bir Baskını*,⁷ 1810'dan önceki Rus faaliyetlerini göstermesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda, bu kaynağı ilk kez kullanan ve çıkarma girişimi ile ilgili en ayrıntılı çalışma Mehmet Bilgin'in *1810 Yılında Rusların Trabzon'u İşgal Girişimi ve Sargana Burnu Çıkarması* başlıklı tebliğidir.⁸ Bilgin, Miralay Süleyman'ın çevirisi yanında Myazgovsky'nun eserinin tercümesi gibi⁹ Rus kaynaklarına dayanan çalışmaları ve Osmanlı arşiv kaynaklarını kullanarak özellikle 1810'daki çıkarma girişimine odaklanmıştır. Aynı doğrultuda Zehra Topal'ın *Sargana'dan İşgale Akçaabat* adlı çalışması ise Osmanlı arşiv belgelerinin transkripsiyonu, bazı farklı kaynak ve yorumların dışında

⁵ Şakir Şevket, *Trabzon Tarihi*, Haz. İsmail Hacıfettahoğlu, Trabzon 2001, s. 189-190.

⁶ Muzaffer Lermioğlu, *Akçaabat Tarihi ve I. Genel Savaş-Hicret Hatıraları*, İstanbul 1949, s. 101-129.

⁷ Miralay A. Süleyman. "Pontos Davasından Rusların 1810'da Trabzon'a Bir Baskını", *Askeri Mecmua*, S: 45-47 İstanbul 1339, s. 24-28.

⁸ Mehmet Bilgin, "1810 Yılında Rusların Trabzon'u İşgal Girişimi ve Sargana Burnu Çıkarması", *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu*, C: I, Haz. M. K. Arslan-H. Öksüz, Trabzon 2002, s. 313-326.

⁹ Mozgafesky, *Rus Karadeniz Filosu Tarihi*, Çev. Fevzi Kurtoglu, İstanbul 1935.

Bilgin'in çalışmasına dayanmaktadır.¹⁰ Bunun yanında, yakın zamanda I. Dünya Savaşı'nda Rusların Karadeniz'deki bombardımanlarını konu edinen Köksal-Usta konuya sadece kısa bir not ile değinmiştir.¹¹ Literatürdeki bu eksikliğe karşın Rus faaliyetlerinin geçmişine dair veriler 1807'nin başlarına, yani savaşın ilk dönemlerine kadar gitmektedir. Bu konuda 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı hakkında iki ciltlik eser hazırlayan asker kökenli Rus tarihçi Mikhailovsky-Danilevsky, Rus donanmasının Karadeniz'deki faaliyetlerine ve 1807 ve 1810'daki saldırı girişimlerine dair bilgiler vermektedir.¹² Bunun yanında 1818'de Trabzon'da bulunan Rottiers'in, Fransız konsolosu Dupré'ye istinaden verdiği bilgiler de konu açısından oldukça önemlidir. Ayrıca kısa dahi olsa Şakir Şevket 1807'deki Rus bombardımanına dair bilgiler vermiştir.¹³ Fakat konu hakkında kullanılmayan ve bu çalışmanın da odaklandığı başka kaynaklar da var. Trabzon'daki Fransız konsolosu Pierre Dupré'nin Fransız makamları ile yazışmaları 1806-1812 Osmanlı Rus Savaşı'nın Trabzon'daki yansımalarına ışık tuttuğu gibi Rusların Trabzon ve Akçaabat'ı hedef alan bombardıman ve çıkarma girişimlerini de aydınlatmaktadır. Bu doğrultuda konsolosun verdiği bilgiler Rus donanmasının Trabzon ve Akçaabat'a yönelik faaliyetlerinin “*bilinmeyen bir dönemi*” ortaya koymaktadır.¹⁴

Aslında Fransız konsolosunun Trabzon ve çevresindeki Rus faaliyetlerini dikkatli izlemesini Fransa ve Rusya'nın Karadeniz'deki rekabeti çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. Zira 18. yüzyıla kadar giden Fransızların Karadeniz'deki ticaret teşebbüslerinin temelinde İngiltere'ye karşı yeni ticari sahalara oluşturma ve buralardan ucuz hammadde temin etmek vardı. Bu projeler için Osmanlı ülkesi ve özellikle de Karadeniz, Fransız ticari beklentilerinin çok yüksek olduğu bir yerdi. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında Rusların Karadeniz'de ticaret ve seyir yapma hakkı kazanması da Fransızlara bu yönde umut vaat ettiği gibi endişelere den neden olmuştu. Ruslardan sonra Karadeniz'de ticaret yapma hakkının 1784'te Avusturya'ya da verilmesi üzerine İstanbul'daki Fransız elçileri Karadeniz'de ticaret yapabilmek için yeni girişimlerde bulunmuştu.¹⁵ Ne var ki bu girişimler 1802 Paris Antlaşması'na kadar karşılıksız kalmış ve bu antlaşma

¹⁰ Zehra Topal, *Sargana'da İşgale Akçaabat*, İstanbul 2012.

¹¹ Ahmet Köksal-Veyssel Usta, *Yüz Yıl Ardındaki Karadeniz, Rus Bombardımanları I*, İstanbul 2018, s. 15.

¹² Александр Иванович Михайловский-Данилевский, *Описание Турецкой войны в царствование императора Александра, с 1806 до 1812 ода, по высочайшему повелению сочиненное генерал-лейтенантом и членом Военного совета Михайловским-Данилевским*: [Ч. 1-2], Санктпетербург 1843; Eserin İngilizcesi için bkz. Alexander Mikhailovsky-Danilevsky, *Russo-Turkish War of 1806-1812*, Volume I-II, Ed. Alexander Mikaberidze, Westchester 2002.

¹³ Şakir Şevket, *a.g.e.*, s. 181-183.

¹⁴ Fransız kaynakları kısaca Bilici ve Yılmaz'ın çalışmalarında kullanılmıştı. Bkz. Faruk Bilici, “XIX. Yüzyılın Başlarında Trabzon'daki Fransız Konsolosluğu: Paris'in Asya Kapısı”, *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S: 3, Trabzon 2007, s. 35-47; Özgür Yılmaz, “Trabzon'da Fransız Varlığının İlk Dönemleri: Pierre Jarôme Dupré'nin Trabzon Konsolosluğu (1803-1820)”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S: 21, Trabzon 2016, s. 87-120.

¹⁵ Pierre Duparc, *Le Recueil des instructions données aux ambassadeurs et ministres de France, Turquie*, C : XXIX, Paris 1969, s. XXIV-XXV.

ile Fransızlar, Karadeniz'in güney ve batı limanlarında ticaret yapabilme hakkı elde etmişlerdi. Bu kazanım Karadeniz'i bir "Rus gölü" olarak gören Rusların hoşuna gitmemişti. Bu nedenle İstanbul'daki Rus Elçisi Italinski Karadeniz'e açılmak isteyen Fransız gemilerini engellemek için elinden geleni yapmıştı.¹⁶ Bu engeller Sinop'ta Fourcade'ın karşısına Rus meslektaşı Konuchenko,¹⁷ Trabzon'da da Dupré'nin¹⁸ karşısına Roubaud ile çıkmakta gecikmeyecektir. Rus konsolosların rekabeti özellikle 1806'da Osmanlı-Rus Savaşı'nın başlamasına kadar olan dönemde Fransız konsolosları zor durumda bırakmış ve Sinop ve Trabzon'da Rus ve Fransız konsolosları arasında diplomatik bir mücadele yaşanmıştı. Bu bağlamda, Trabzon ve Sinop'taki konsolosluk tercihlerinin değişken uluslararası güç dengeler ve Osmanlı idaresindeki çözülme süreci açısından Fransa'nın beklentilerini karşılamaktan uzak olduğu da kısa sürede ortaya çıkmıştı.

Trabzon'a tayin edilen komiser yardımcısı Dupré'nin rutin konsolosluk hizmetlerinin yanı sıra özellikle Karadeniz'in kuzeydoğusu, Gürcistan, Erzurum, Kars ve İran'daki gelişmeleri takip etmek gibi geniş bir misyonu vardı. Aslında burada konsolostan beklenen şey, "Rusya ve bölgedeki faaliyetlerinin" izlenmesiydi. Dupré'nin raporları, onun Trabzon'da geçirdiği 17 yıllık görev süresinde büyük oranda bu siyasi misyon ile meşgul olduğunu göstermektedir. Konsolos her ne kadar Trabzon'a çok büyük ticari beklentilerle¹⁹ gelmiş olsa da, beklentileri imparatorluğun idaresinde düzenin sağlanmasına, Osmanlı-Fransız ilişkilerinde istikrara ve düzenli bir taşra idaresine bağlıydı. Nitekim konsolosun görev dönemi boyunca bu üç hayati unsurun eksikliği her zaman kendini hissettirmişti. Öyle ki konsolos 11 Ekim 1803'te ulaştığı Pulathane'deki ilk günlerinde eyalete hâkim olan karışık ortam ile karşılaşmış ve şehre gelip yerleşmesine bile izin verilmemişti.²⁰ Dupré hayatının sonuna kadar kaldığı Trabzon'da, Trabzon ve çevresinin en sıkıntılı on yedi yılını bizzat müşahede etmiş ve hazırlamış olduğu raporlar üzerinden bu

¹⁶ Faruk Bilici, "La France et la mer Noire sous le Consulat et l'Empire : « la porte du harem ouverte », *Méditerranée, Moyen-Orient : deux siècles de relations internationales, recherches en hommages à Jacques Thobie*, dir. W. Arbid ve diğ., Paris 2003, s. 58; Yılmaz, *Dupré'nin Trabzon Konsolosluğu*, s. 87-120.

¹⁷ Bu konuda bkz. Özgür Yılmaz, "Güney Karadeniz'de Yeni Fransız Politikası: Pascal Fourcade ve Sinop Konsolosluğu (1803-1809)", *Cahiers balkaniques*, S: 42, Paris 2014, s. 223-268.

¹⁸ Dupré hakkında bkz. Henri Deherain, "Les premiers consuls de France sur la côte septentrionale de l'Anatolie », *Revue de l'histoire des colonies françaises*, S: 17, Paris 1924, s. 372; Bilici, *La France et la mer Noire*, 65-66; Yılmaz, *Dupré'nin Trabzon Konsolosluğu*, s. 92-93.

¹⁹ Dupré'den Talleyrand'a, İstanbul, 3 Germinal 11/ 24 Mart 1803, *AMAE*, CADC, CCC, Trébizonde, I.

²⁰ Dupre'nin İstanbul'dan Trabzon'a yolculuğu hakkında bkz. Henri Cordier, «Voyage de Pierre Dupré de Constantinople à Trébizonde, 1803 », *Bulletin de la Section de Géographie*, : 32, Paris 1917, s. 256-264; Fransızların bu dönemde Güney Karadeniz limanları hakkındaki incelemeleri için bkz. Henri Cordier, "Un interprète du général Brune et la fin de l'École des Jeunes de langues," *Mémoires de l'Institut national de France*, C: 38, S: 2, Paris 1911, s. 267-350; Özgür Yılmaz "Fransız Belgelerine Göre 19. Yüzyılın Başlarında Güney Karadeniz Limanları", *Uluslararası IX. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu*, İstanbul, 4-5 Mayıs 2017. (Yayınlanmamış Sempozyum Tebliği)

döneme ışık tutmuştur.²¹ Konsolosu Trabzon'da en çok meşgul eden sorun, idari karmaşa ve sık sık mütesellim değişimi, şehirde ve civarında âyanlar arasındaki mücadeleler ve Tayyar Mahmud Paşa'nın isyanının neden olduğu anarşi ortamı olmuştur. 1807'nin başlarından itibaren Osmanlı-Rus savaşının etkilerini de Trabzon'dan gözlemlemeye başlayan konsolos, Trabzon'da savaşa dair yapılan hazırlıkları ve savaşın Trabzon'a etkilerini de raporlarında konu etmiştir. Bu bağlamda 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Trabzon'a yansımalarını Dupré'nin bakış açısı ile incelemek de mümkün olmaktadır.

1. 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı

1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında birçok cephede yapılmış ve uzun bir döneme yayılmış bir savaştı. Zira bu savaş, Napolyon Bonapart'ın önderliğindeki Fransa'nın Avrupa'da başlattığı savaşların (Napolyon Savaşları) arka planında yer almış ve gidişatından etkilenmiştir. Aslında III. Selim'in saltanatı döneminde Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki ilişkiler iyi seyretmiş, hatta Osmanlı Devleti, Mısır'ı işgal eden Fransa'ya karşı Rusya ve İngiltere ile ittifak yapmıştı. Bu ittifak neticesinde Ege Adalarında Fransızların kontrolünde olan yerlerin tekrar ele geçirilmesi sağlanmıştı. Aslında Rusya, gelecekteki politikaları çerçevesinde ve Mısır'ın işgali öncesinde Doğu Akdeniz'de güçlü bir devlet görmek istemiyordu. Bu nedenle Osmanlı Devleti ile ittifak arayışlarında da bulunmuştu. Mısır'ın hiç beklenmedik bir şekilde işgali, zor durumda kalan Osmanlı Devleti'ni 1805'te Rusya ile sekiz yıllık bir ittifak anlaşması imzalamaya yöneltti. 24 Eylül 1805'te yapmış olduğu anlaşmayı yenilemek zorunda kalmıştı. Rusya bu ittifak anlaşması ile Boğazlarda geçiş üstünlüğü gibi yeni kazanımlar elde etmişti. Ancak Napolyon'un Austerlitz'de Rus ve Avusturya ordularını yenmesinden güç alan devlet adamları tutumu ve Fransız Elçisi General Sebastiani'nin çabaları sonucunda İstanbul'da Rusya'ya karşı olan tutum da değişmeye başlamıştı. Dolayısıyla İstanbul'da Rusya'ya güvenilmeyeceği ve onun her zaman bir tehlike oluşturacağı bilinmekteydi.²² Bununla birlikte, her ne kadar bir zorunluluğun sonucu olarak imzalanmış olsa da ittifak anlaşmasının verdiği rahatsızlık da devam ediyordu. İşte böyle bir ortamda İstanbul'daki diplomatik havayı etkilemesini bilen Sebastiani, Osmanlı Devleti'ni Rusya ve İngiltere'ye karşı kışkırtmaya çalışıyordu.²³ Sebastiani'nin telkinleri ile Rus yanlısı olarak bilinen Eflak Voyvodası Konstantin İpsilanti ve Boğdan Voyvodası Aleksandr Moruzi, Rusya'ya haber verilmeksizin görevden alındılar. Çünkü bunlar ayaklanma hazırlığı içindeydiler. Aslında bu uygulama, doğrudan Rusya'ya karşı atılmış bir adımdı. Zira 1805 ittifak anlaşmasında Eflak ve Boğdan beylerinin

²¹ Dupré, 6 Eylül 1820'de gut hastalığından öldü ve tüm Hristiyan cemaatlerinin din adamlarının ve valilik muhafızlarının eşik ettiği gösterişli bir törenle Katolik Ermeni kilisesinin yanında defnedilmiştir. Yılmaz, *Dupré'nin Trabzon Konsolosluğu*, s. 116.

²² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, C: V, Ankara 1988, s. 50.

²³ Yusuf Akçura, *Osmanlı Devletinin Dağılıma Devri*, Ankara 2010, s. 115.

Rusya'nın onayı alınmaksızın azledilemeyeceği dile getirilmiş; fakat Osmanlı Devleti bunu kabul edemeyeceğini bildirmişti.²⁴

Bu aziller Rusya ve İngiltere'nin tepkisine ve iki ülkenin Osmanlı Devleti'ne baskı yapmasına neden oldu. Rusya Eylül 1806'da bir ulti-matom vererek azledilen beylerin görevlerine iadesini istedi. Bu şartlar altında üç büyük gücün arasında sıkışan Osmanlı devlet adamları, Rusların Karadeniz'den, İngilizlerin de Çanak-kale'den saldırıya geçebileceklerinden endişe ederek Fransa'dan gelecek tehlikenin daha hafif olacağını düşündüler ve Rus-İngiliz ittifakının önerilerini kabul etmek zorunda kaldılar. İki bey görevlerine iade edilmiş olsa da 16 Ekim 1806'da Ruslar savaş ilan etmeksizin ordularını Dinyester Nehri'nden geçirek Eflak ve Boğdan'ı işgal etti. Bu gelişmelere karşın Osmanlı Devleti, Rusya'ya savaş ilan etme konusunda mütereddit davranıyordu. Bu sırada boş durmayan Fransız diplomasisi ise İstanbul'da Sebastiani vasıtasıyla Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı kışkırtmaya devam ediyordu. Nitekim 23 Ekim'de Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne resmen savaş ilan etmesi üzerinde Osmanlı Devleti hiç de hazırlıklı olmadığı bir ortamda, yaklaşık iki aylık bir tereddütten sonra 27 Aralık 1806'da Rusya'ya savaş ilan etmek zorunda kaldı. Böylece bir yıl evvel ittifak anlaşması yapan iki devlet, beş yıl sürecek olan yeni bir savaşın eşiğine gelmiş bulunuyordu.²⁵ Genel olarak değerlendirildiğinde; savaşın, Eflak ve Boğdan beylerinin görevden alınması üzerine Osmanlı Devleti'nin Fransa'ya yaklaşması ve Fransa'ya karşı kurulan Rusya-İngiltere ittifakından ayrılması nedeniyle başladığı görülmektedir.²⁶

Bu şekilde başlamış olan Osmanlı-Rus çatışması Kafkaslar ve Tuna cephelelerinde cereyan etmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Fransa'ya karşı olan koalisyon savaşlarının gölgesi altında gelişen bu savaşta Ruslar öncelikle Batı cephesinde harekete geçtiler. Tuna sınırında uzun zamandır bekleyen Rus birliklerinin komutanı Michelson, Tuna âyanlarının zayıf birliklerini dağıttıktan sonra sadece Bükreş'e kadar ilerlemiş, aynı zamanda Hotin (26 Kasım), Bender, yeni kurulan Akkırman ve Kili (6 Aralık) kalelerini işgal etmişti.²⁷ Buna karşın Ruslar; İsmail, İbrail ve Yergöğü kalelerinde Osmanlıların ciddi mukavemetine maruz kaldılar. İsmail Kalesi'nde Kasım Paşa ve Pehlivan İbrahim Ağa çok başarılı bir direnç gösterdi.²⁸ Bu sayede Rus ilerlemesi bir süre durdurulsa da savaşın ilerleyen dönemlerinde Ruslar daha önemli kazanımlar elde edeceklerdi. Özellikle de Akdeniz'deki Rus donanması İngiliz donanması ile işbirliği halinde Boğazlara yönelik önemli bir tehdit oluşturmuştu. Savaşın ilk döneminde Mart 1807'de Bozcaada'yı almayı başaran Amiral Senyanin burayı bir üs olarak kullanmış ve Limni Deniz Muharebesi'nde Osmanlı donanmasına büyük kayıplar yaşatmıştı. Bu şekilde Rus donanması Ege Denizi'nde hareket serbestisi kazanmıştı. Ne var ki Tilsit Antlaşması ile kurulan Fransa-Rusya ittifakı sonrasında Çar I. Aleksandr, Rus

²⁴ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara 1999, s. 91.

²⁵ Akçura, *a.g.e.*, s. 119.

²⁶ Mustafa Aydın, *Üç Büyük Gücün Çatışma Alanı Kafkaslar*, İstanbul 2008, s. 88.

²⁷ Nikolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C: V, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005, s. 146.

²⁸ Akçura, *a.g.e.*, s. 120.

donanmasının bütün kazanımlarından vazgeçerek Rusya'ya dönmesini emretmişti.²⁹ Zira Osmanlı-Rus Savaşı'nın gidişatı açısından önemli bir kırılma noktası olan Rus-Fransız görüşmelerinde Napolyon, Rus Çarından Osmanlı Devleti ile devam eden savaşı sonlandırmasını istemişti. Bu nedenle Ağustos 1807'de Rus donanmasının Boğaz ağzındaki bekleyişi, çarın emri ile son buldu. Tuna Cephesi'nde ise çatışmalar 26 Ağustos 1807'de Yerköy'de imzalanan Osmanlı-Rus mütarekesine kadar devam etti. Mütareke uyarınca Ruslar, başta Eflak ve Buğdan olmak üzere işgal ettiği yerlerden 35 gün içinde çekilecekti. Bu mütareke Fransa'nın arabuluculuğunun bir neticesiydi. Bu doğrultuda Paris'te Osmanlı-Rus sulh görüşmeleri olmuşsa da bunlardan olumlu bir netice elde edilemedi.³⁰ Savaşın 1809 yılına kadar devam eden ilk döneminde Tuna Cephesi'nde bu gelişmeler yaşanmış oldu.

Kafkas Cephesi açısından bakıldığında ise savaşın yaklaşmakta olduğunu gören Osmanlı devlet adamları, cephenin savunulması için hazırlıklara başlamıştı. Erzurum Seraskeri Yusuf Ziya Paşa asker ve cephane hazırlamaya başlamış ve Kafkaslara yönelik askeri harekât planları tasarlamıştı. Osmanlı Devleti, Kafkas Cephesi'nde Karadeniz'in doğu kıyısındaki toprakları Rusya saldırısından korumaya, Batı Gürcistan'ı elde tutmaya ve aynı zamanda Rusya'nın Güney Kafkasya'daki konumunu zayıflatmaya çalışıyordu. Rusya'nın bu cephede temel stratejisi ise 1801 yılında ilhak ettiği Gürcistan'ın Karadeniz'e çıkışını sağlamak için Karadeniz sahili Anakara'yı ve Kemhal Boğazı'nı işgal etmek ve Osmanlı Devleti'nin doğu sınırındaki topraklarını kendi topraklarına katarak genişletmekti.³¹ Bu bağlamda ilk defa Şubat 1807'de Osmanlı ordusu Rusların Kafkas kıyılarındaki stratejik noktası olan Redutkale'ye saldırmış ve Gürcistan ile Kırım'ın bağlantısını kesmeye çalışmıştı.³²

Aslında 1807 baharında Rusya'nın Karadeniz donanması, ihtiva edeceği 17.000 asker ile ilkbaharda Boğazlara kadar uzanacak bir sefer planı yapmıştı. Rus filosu komutanı Pustoşkin'in yerine getirmesi düşünülen bu planda Rus donanması Nisan başında tüm gemileriyle Sivastopol'den çıkıp yolda karşılaştığı gemileri de ele geçirecek ve onlardan Türk donanması hakkında bilgi edinerek gece veya sis altında Türklerin haberi olmadan İstanbul Boğazı'na yaklaşacaktı. Filo, Boğazlara girerek sahildeki bataryaları etkisiz hale getirerek yoluna devam edecek; Büyükdere'ye inip buradaki Türk donanmasını bombalayıp yangın gemileri ile saldırı düzenleyecekti. Türk donanmasını etkisiz hale getirdikten sonra İstanbul'u bombalayıp çıkarma yapacak ve bunları başarması durumunda Adalarda bulunan Senyanin'in Boğazları serbest geçişini sağlayacaktı. Bununla birlikte bu planları gerçekleştirilemeyip Rus limanlarına dönememeleri durumunda ise Çanakkale

²⁹ Rus donanmasının faaliyetleri için bkz. Fatih Yeşil, *Trajik Zafer, Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz'de Siyasi ve Askeri Mücadelesi (1806-1807)*, İstanbul 2017, s. 69-110.

³⁰ Armaoğlu, a.g.e., s. 94-95.

³¹ Günal Teymurova, "1806-1812 Osmanlı-Rusya Savaşı ve Azerbaycan", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C: 2, S: 2, 2016, s. 48.

³² Aydın, a.g.e., s. 89-90.

Boğazı'nı geçerek Amiral Senyanin'in donanması ile birleşmeleri talimatı almıştı. Ancak böylesine radikal planlara rağmen, Rusların, yeterli sayıda asker toplanamaması nedeniyle Karadeniz Filosu Komutanı Marquis de Traversay ve Novorossiysk Askeri Valisi Duc de Richelieu “Rusya'nın şeref ve şanını şansa bırakmaya cesaret edemeyiz” diyerek Rus yetkilileri bu planlardan vazgeçirtti.³³

Ancak Rus donanmasının Karadeniz planları devam etti. Şubat 1807'de Karadeniz Filosu Komutanı Marquis de Traversay, Sinop Tersanesi'nde 80 toplu bir geminin inşa halinde olduğunu ve onu korumak için İstanbul'dan 3 firkateyn tayin edildiği haberini aldı. Bunun üzerine gerekli önlemleri almak üzere 76 toplu mücehhez Peskiye Praviy gemisi, 3 firkateyn ve bir ateş gemisi görevlendirildi. Rus filosu 4 Mart'ta³⁴ Sinop açıklarına gelse de kaleden yapılacak atışlarla batırılma tehlikesi karşısında hiçbir şey yapamadan Sivastopol'e dönmek zorunda kaldı.³⁵ 1807'nin baharında Rusların daha sistematik olarak harekâta geçtikleri görülmektedir. Rusların hedefi Kafkas kıyılarında Anakara ve Kemhal olmuş ancak buralarda Osmanlıların direnci ile karşılaşmışlardır. Ancak Amiral Pustoşkin (Poustoshkin) komutasında 5 kruvazör, 5 firkateyn, 2 brik, 1 yangın söndürme gemisi ve 1 gambottan oluşan Rus filosu 29 Nisan'da Anapa önlerine gelmiş ve çok büyük bir direnç görmeden kaleyi kolaylıkla istila etmişlerdir.³⁶

Savaşın ilanı Trabzon'da da bir hareketliliğin başlamasına neden olmuştu. Zira Osmanlı Devleti, Aralık 1806'da Rusya'ya resmen savaş ilan ettiğinde İstanbul'dan eyalet, sancak ve kazalara gönderilen fermanlarla her idari birimden belirli sayıda atlı ve piyade askeri toplamaları emredilmişti.³⁷ Trabzon bu sıralarda âyanlar arasındaki mücadelelere sahne olmaktaydı. Kalcıoğlu ve Şatiroğlu gibi âyanlar arasındaki bu mücadelede şehir zaman zaman bu âyanların baskınlarına maruz kalıyor ve tam bir anarşi ortamı hâkim oluyordu. Tüm bu sorunlara bir de Osmanlı-Rus savaşından kaynaklananlar da eklenince Trabzon ve çevresi için yeni ve daha zor bir dönem de başlamış oluyordu. Ocak 1807'de İstanbul'dan Rusya'ya savaş açıldığına dair haber Trabzon'a ulaşınca ilk olarak şehirdeki Rus konsolosu

³³ 1807'nin başlarında Rusya'nın Karadeniz filosundaki gemiler ve top sayısı şu şekildeydi: Büyük gemiler: Yevgudil (110); Ratniy (110); Praviy (76); Isidor (74); Varahiyl (66); Pobeda (66). Firkateynler: Krepkiiy (54); Pospesniy (36); Nazaret (44); Voin (32); Lileya (36); Ioann Zlatoust (26). Bunların dışında ise filoda 82 adet gambot, 1 yat, 4 goleta, 1 aviz, 4 brik, 8 brigantin ve 10 flashkout bulunuyordu. Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 87-89.

³⁴ Mikhailovsky-Danilevsky'nin bu operasyonun 4 Mart'ta olduğunu belirtmesine karşın Myazgovsky denemenin Şubat'ta olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Евгений Александрович Мязговский, *История Черноморского флота 1696-1912*, Санкт-Петербург, 1912, s. 54.(Evgeny Aleksandrovich Myazgovsky, *Karadeniz Filosunun Tarihi 1696-1912*, Sankt Petersburg, 1912).

³⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 91.

³⁶ John F. Baddeley, *The Russian conquest of the Caucasus*, London 1908, s.76; Aydın, *a.g.e.*, s. 90; Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 91-92.

³⁷ Mehmet Mert Sunar, “1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'ni Çalışmaya Bir Girizgâh: Sefer İçin Asker Toplanması”, *History Studies*, C: 10, S: 3, 2018, s. 244.

Roubaud'ya³⁸ yönelik tedbirler alındı. Öncelikle Rus konsolosunun Giresun taraflarına yapmak istediği geziye izin verilmediği gibi kısa bir süre sonra ise tutuklanarak Trabzon Kalesi'nde gözetim altına alındı.³⁹ Tam olarak bu dönemde Rus donanması da Trabzon açıklarında görünmeye başlamıştı.

Fransız konsolosu Dupré'nin 2 Kasım 1806 tarihli raporuna göre Rus savaş gemileri Trabzon açıklarında görülmüştü. Henüz Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya savaş ilan etmediği bu günlerde Rus gemisi şehre yönelik herhangi bir saldırı girişiminde bulunmamıştı. Zira onların asıl görevi Trabzon'da konsoloslukunu kurmaya çalışan Roubaud'nun desteklenmesiydi. Rus gemisinden yapılan birkaç top atışının maksadı Dupré'ye göre “*şehirdeki Rus konsolosu Roubaud'nun konsolosluk binasına Rus bayrağını asmasını kutlamaktı*”.⁴⁰ Ne var ki yukarıda aktarılanlardan da anlaşılacağı gibi, Karadeniz'de Rus donanması, 1807 baharında daha aktif bir hal almıştır. İlk önemli başarısı Nisan ayında Anapa Kalesi'ni ele geçirmek olan Rus donanması, daha önce de Sinop ve Trabzon açıklarında kendini göstermişti. Rus donanması Boğazlara yönelik planlarını asker yetersizliğinden dolayı iptal etse de küçük parçalara ayırdığı donanması ile Osmanlı limanlarında görünmeye başlamıştı. Nitekim Myazgovsky, hangi ayda olduğunu belirtmese de 1807'de Rus donanmasından ayrılan iki müfrezeden birisinin Trabzon önlerine gelerek iki gemiyi batırdığını ve sahildeki bataryaları topa tutarak buradan ayrıldığını; diğer müfrezenin ise Karadeniz'in batısındaki Varna taraflarında devriye gezdikten sonra Sivastopol'e döndüğünü belirtmiştir.⁴¹ Bu konuda Fransız konsolosu Dupré'nin verdiği bilgiler aşağıda başlıklar halinde incelenecektir.

2. Savaşın İlk Döneminde Trabzon ve Pulathane'ye Yönelik Saldırıları

a-2 Şubat 1807: Rus Gemilerinin Trabzon Önlerine Gelişi

Yukarıda Myazgovsky'nin Trabzon açıklarına geldiğinden bahsettiği müf-reze muhtemelen Fransız konsolosu Dupré'nin Şubat 1807'de Trabzon açıklarında gördüğü müfrezeydi. Zira Rus kaynaklarında geçen gemi sayısı ile Dupré'nin

³⁸ Roubaud Temmuz 1804'te Ragusa Devleti adına alınmış bir berat ile Trabzon'a gelerek burada bir ticarethane kurmuş ve iki yıl sonra, Temmuz 1806'da Trabzon'daki ilk Rus konsolosu olarak tayin edilmişti. Dupré'den Talleyrand'a, Trabzon, 14 Temmuz 1806, *AMAE*, CADC, CCC, Trébizonde, I; Ayrıca Trabzon'da Rus konsolosunun atanmasında gerekli olan berat-ı âlinin verilmesinde özellikle Trabzon'da daha önce “*Fransalı tarafından Trabzon'a konsolos nasb olunduğu*” gerekçesi ile izin verildiği anlaşılmaktadır. *BOA*, HH, 256/14643, 29 Z 1220/20 Mart 1806.

³⁹ Dupré'den Sebastiani'ye, Trabzon, 16 Şubat 1807, *AMAE*, CADN, APD, Constantinople (Ambassade), Série D, Trébizonde, I.[Bu fon bundan sonra *CADN*, Trébizonde, I. şeklinde gösterilecektir.]

⁴⁰ Dupré'den Sebastiani'ye, Trabzon, 2 Kasım 1806, *CADN*, Trébizonde, I.

⁴¹ Myazgovsky, *a.g.e.*, s. 54; Bilgin, Rus donanmasının Trabzon önlerine gelişini yanlış bir şekilde Kasım 1806 olarak vermiştir. Bkz. Bilgin, *a.g.m.*, s. 315; Aynı hata Bilgin'in çalışmasını temel alan Topal'ın ve Köksal-Usta'nın eserlerinde de görülmektedir. Topal, *a.g.e.*, s. 13; Köksal-Usta, *a.g.e.*, s. 15.

verdiği sayılar birbiri ile örtüşmektedir.⁴² Bu bağlamda Rus tehlikesine dair Dupré'nin yazışmalarında karşılaştığımız ilk belgesi 2 Şubat 1807 tarihlidir. Dupré elçiliğe yazdığı bu mektupta doğu istikametine doğru giden üç gemi gördüklerini, 2 Şubat'ta ise iki savaş gemisi, bir vaisseau de ligne (hat gemisi) ve bir brik gördüklerini, bu gemilerin Trabzon limanı açıklarında olduğu zaman şehre doğru yaklaşmaya başladıklarını; ancak daha sonra Pulathane tarafına doğru döndüklerini belirterek, bunların Rus gemileri olduğunu tahmin ettiğini belirtir. Dupré'ye göre Rus gemilerinin niyeti Pulathane Limanı'nda demirli olan 25 ticaret gemisine yönelik bir saldırıda bulunmaktı. Dupré, 3 Şubat itibarıyla gemilerin tekrar Trabzon açıklarında olduğunu, bu gemilerin deniz ticaretini ve seyrüseferi engellemek gibi bir niyetleri olmadığını; zira bu mevsimde ticaret gemilerinin seyrüsefer yapmadıklarını belirtmektedir. Dupré bu bilgileri verdikten sonra olası bir saldırı durumunda şehirde herhangi bir tedbirin alınmadığını da ilave ederek şehrin durumuna dair tespit ile raporunu bitirmiştir.⁴³

b-16 Şubat 1807: Rus Gemilerinin Pulathane'ye Gelişi ve Kasabayı Bombalamaları

Şubat ayı başında Trabzon açıklarında görülen Rus gemilerinin Trabzon'a yönelik bir operasyon planı ayın ortasında tekrar ortaya çıktıkları anlaşılmaktadır. Dupré 4 Mart tarihli mektubunda Rus gemilerinin Trabzon surlarına oldukça yaklaştıklarını, bundan dolayı gemilerin niteliklerinden daha emin olduğunu, gemilerden birinin ise 10 topla mücehhez bir hat gemisi olduğunu tahmin ettiğini yazar. Pulathane açıklarına demirleyen bu gemilerden birisi kıyıya yaklaşıp su almaya çalışırken Ruslar, Türkler tarafından pusuya düşürülmüş; ancak bu sırada sadece yaşlı bir görevli ele geçirilmişti. Trabzon'a getirilen bu görevli şehrin komutası tarafından Yusuf Paşa'ya (Trabzon Valisi) gönderildi. Bu Rus görevlinin anlattığına göre bu gemiler yirmi gün önce Sivastopol'den yola çıkmışlar ve Trabzon'a gelerek Trabzon'daki Rus konsolosunu şehirden çıkarmakla görevlendirilmişlerdi. Bundan dolayı Dupré "*Rusların Trabzon'daki görevlilerine karşı yapılanların öcünü almaya çalıştıklarını*" gemilerini kıyıya yaklaştırıp, burada demirli olan gemileri top atışına tuttuğunu; aynı şekilde Pulathane'yi de iki saat boyunca top ateşine tutarak, gemileri batırmak için kıyıya yaklaştıklarını ve bunlardan bazılarını tahrip ettiklerini; kıyıda atılan üç isabetli top atışının Rusların yelkenleri açıp geri çekilmelerine neden olduğunu belirtmektedir. Dupré, Rus gemilerinin ciddi şekilde tahrip olduğunu; çünkü ertesi gün, tüm gün boyunca Rus gemilerinin birbirlerine çok yakın durduklarını gözlemlediklerini ve yelkenlerini indirdiklerini müşahade ettiklerini yazar. Bunu da onların ciddi yara almış olmalarına bağlayan konsolos, takip eden tüm gece boyunca kuzey doğudan esen rüzgârın bu gemileri kıyıda oldukça uzaklaştırdığını ve daha sonra bu gemilere dair bir haberin alınamadığını ifade etmektedir. Dupré bu gemilerin bir daha

⁴² Myazgovsky Şubat ayında Trabzon açıklarına gelen gemilerin sayısını 4 olarak vermektedir. Myazgovsky, *a.g.e.*, s. 54

⁴³ Dupré'den Sebastiani'ye, Trabzon, 3 Şubat 1807, *CADN*, Trébizonde, I.

buralara gelmemesinin umut edildiğini, çünkü şehrin savunmasına dair herhangi bir hazırlığın yapılmamış olduğunu belirtir.⁴⁴ Aynı konu ile alakalı olarak konsolos 4 Mart tarihli raporunda Rus gemilerine dair bir haber olmadığını, Kırım taraflarına doğru açılmış olabileceklerini ve savaşa dair gelişmelerin bir uzantısı olarak da Trabzon'daki Rus konsolosu Roubaud'nun şehirden çıkması için İstanbul'dan emirler geldiğini de ilave etmiştir.⁴⁵

c-19 Haziran 1807: Rusların Pulathane'nin Batsına Çıkarma Girişimi

Havaların düzelmesi ile Rusların tekrar Trabzon açıklarında görünmeye başladıkları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Fransız konsolosu 18 Haziran'da Trabzon açıklarında Rus donanması olduğunu tahmin ettikleri bir filonun görülmesinin şaşkınlığını yaşadıklarını, ilk önce Yoros Burnu açıklarında görülen donanmanın daha sonra açıldığını, kuzeydoğudan esen kuvvetli rüzgâr ile tekrar kıyıya yaklaşarak Yoros Burnu'nun arkasına, yani Pulathane Limanı'nın girişine demirlediğini belirtmektedir. Dupré, daha sonra Rus filosundan ayrılan bir brikin Pulathane açıklarına kadar gelerek şehrin doğu açıklarına demirleyen gemilere yönelik üç top atışı yaptığını; sonrasında ise yoluna devam ederek Trabzon'a üç fersah mesafede olan Kovata Limanı'na kadar ilerlediğini ve halen daha burada demirli olarak beklediğini ifade etmektedir. Brikin arkasından bir filonun Trabzon'dan görünecek şekilde Kovata tarafına hareket ettiğini yazan konsolos ertesi gün (19 Haziran) Rus filosunun sayısını havanın açık olması ile daha ayrıntılı görebildiğini belirtmiştir. Buna göre bu filoda 3 hat gemisi, 7 fırkateyn, 3 korvet ve 1 brik yer aldığını, bu filonun dışında dün hareket eden gemiler ile Trabzon açıklarında toplamda 16 gemilik bir filo olduğunu belirtir. Dupré ayrıca bunlara eşlik eden beş ticaret gemisinin ve tahminen Osmanlılara ait ele geçirilen 3 geminin daha olduğunu belirtmektedir. Dupré daha önceki tespitlerini de yineleyerek şehrin savunmasız haline şaşırma devam ettiğini, hiçbir şeyin hazır olmadığını, tezgâhı olmayan topların sahilde durduklarını, kötü bir şekilde burada bekletildikleri; şehirdeki silahlı Türklerin oraya buraya koşuşturduklarını, bu koşturmacanın da gerekli işleri engellediğini belirtir. Beş aydan beri şehrin komutanına düşmana karşı gerekli tedbirleri almasını hatırlattığını ifade eden Dupré bunların dikkate alınmadığından da yakınmaktadır. Konsolos Trabzon açıklarında donanmaları ile görülen "*Rusların niyetini tam olarak kestirmekte zorlandığını*" da ifade etmektedir.⁴⁶

Dupré bir sonraki raporunda Rus gemilerinin Trabzon açıklarında neler yaptığını dair daha ayrıntılı bilgiler aktarmaktadır. Buna göre 19 Haziran'da bir gemi tarafından korunan toplu şalupalar Pulathane'ye doğru yönelerek şehri öğleden sonra dört saat boyunca bombalamış, bir gemiyi ateşe vermiş ve bir başka gemiyi de ele geçirmişlerdi. Ancak karadan oldukça isabetli bir şekilde atılan iki top bu şalupaları tahrip etmiş ve bu şalupalar beraberinde gelen geminin toplarına sığınmak zorunda kalmıştı. Dupré'ye göre bununla da yetinmeyen Ruslar bir son-

⁴⁴ Dupré'den Sebastiani'ye, Trabzon, 16 Şubat 1807, *CADN*, Trébizonde, I.

⁴⁵ Dupré'den Talleyrand'a, Trabzon, 4 Mart 1807, *AMAE*, CADC, CCC, Trébizonde, I.

⁴⁶ Dupré'den Talleyrand'a, Trabzon, 19 Haziran 1807, *AMAE*, CADC, CCC, Trébizonde, I.

raki gün (20 Haziran) Pulathane'nin batısında çıkarma girişiminde bulunmuş; ancak burada kayıplar vermişlerdi. Bunun gerekçesi olarak konsolos, Ruslara ait cesetlerin kıyıya vurmasını göstermektedir.⁴⁷ Rottiers, Dupré'nin verdiği bilgilere ilaveten, bir Türk gemisini batıran Rusların çıkarma girişimi yaptıklarını; ancak çetin bir mücadeleden sonra 150 kişilik bir kayıptan sonra geri çekilmek zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Bu başarısız çıkarma girişimine dair Rottiers, "*Gemilerden yapılan ateşin korumasının altında çıkarma yapmak kolaydır; ancak bu topların menziline dışında bir adım ilerlemek veya hemen hemen tamamen boş olan bir sahile yerleşmek nasıl olacaktı. Kimsenin hesaba katmadığı da buydu*" diyerek Rusların çıkarma girişiminin neden başarısız olduğunu açıklamaya çalışmaktadır.⁴⁸ Aynı gün Ruslar iki fırkateyn ve iki briki Pulathane'den Kovata'ya kadar olan sahada gözlem yapmak üzere görevlendirmişlerdi. Bu briklerden biri Kovata Limanı'na demirledi. Bu gelişmeler üzerine Rize'ye gitmek için Trabzon'dan ayrılan şehrin Mütesellimi Ahmet Paşa ve Memiş Ağa geri dönerek şehirdeki hazırlıkların tamamlanması için yoğun bir çaba harcadı.⁴⁹

d-23 Haziran 1807: Rus Donanmasının Trabzon Bombardımanı

İki gün sonra Rusların hedefinde bu sefer Trabzon vardı. Ancak öncesinde Rusların başka hazırlıklar yaptığı da görülmektedir. Dupré'nin anlatımına göre Rus donanmasının Trabzon açıklarında görünmesinden bir gece⁵⁰ önce Ruslar içinde beş kişinin olduğu bir tekneyi şehrin altı mil uzağında bir koya⁵¹ çıkarmıştı. Karaya çıktıktan sonra da teknelerini kıyıdaki taş ocağına saklamışlardı. Bu tekne daha sonra Türkler tarafından ortaya çıkarılmış ve Mütesellim Ahmet Paşa bu teknedeki haberdar edilmişti. Ahmet Paşa da bunun üzerine bir soruşturma başlatmış, bundan dolayı teknede bulunan kişileri saklayan kimseler yakalanacakları endişesi ile bunlara gece gizlice şehirden çıkmalarını söylemiş ve bunları ortadan kaldırmak üzere şehrin biraz uzağına götürülmüşlerdi. Bunlardan üçü öldürülmüş, dördüncüsü ise kaçmayı başarmış ve Ahmet Paşa'nın görevlilerinin eline düşmüştü. Daha sonra Ahmet Paşa'nın yanına götürülen bu kişi Rus amiralin hizmetinde olan Spiro oğlu Nikolo⁵² adlı bir Korfuluydu. Şehre gizlice gönderilen bu heyetin amacını ve Rus filosunun gücüne dair ayrıntıları yetkililere açıklayan Nikolo'ydu. Nikolo'nun verdiği bilgilere göre şehre gelen bu heyetin başında Tayyar Paşa'nın hizmetinde olan ve Rus donanması ile Trabzon açıklarına gelen Emin Bey vardı. Tayyar Paşa, Emin Bey'i şehirde önemli kişilere verilmek üzere bazı mektupları ulaştırmakla görevlendirilmişti. Diğerleri ise Trabzonlu bir Rum, bir Gürcü, Adalardan bir Rum ve adı geçen Korfulu Spiro oğlu Nikolo idi.⁵³ Bu detayları aktaran Dupré daha

⁴⁷ Aynı rapor.

⁴⁸ Bernard Eugène Antoine Rottiers, *Itinéraire de Tiflis à Constantinople par le colonel Rottiers*, Bruxelles, 1829, s. 221.

⁴⁹ Dupré'den Talleyrand'a, Trabzon, 19 Haziran 1807, *AMAE*, CADC, CCC, Trébizonde, I.

⁵⁰ Bu heyet şehre muhtemelen 20-21 Haziran gecesi gönderilmişti.

⁵¹ Rottiers bu koyun Kovata olduğunu belirtmektedir. Bkz. Rottiers, *a.g.e.*, s. 221.

⁵² Rottiers'in eserinde Nikolo Spiropulo. Bkz. Rottiers, *a.g.e.*, s. 221.

⁵³ Dupré'den Talleyrand'a, Trabzon, 28 Haziran 1807, *AMAE*, CADC, CCC, Trébizonde, I.

sonra Emin Bey'in de yakalandığını ve Korfulu Spiro oğlu Nikolo ile boyunlarının vurulduğunu belirtmektedir.⁵⁴ Asıl ilginç olan ise Dupré'nin bu olayın arkasında bizzat Rus filosunda yer alan Rus konsolosu Roubaud'nun olduğunu ifade etmediydi. Konsolosa göre Emin Bey'in üzerinde bulunan mektuplar bu komplonun Roubaud tarafından kurgulandığını ortaya koymaktaydı.⁵⁵

Emin Bey'in Rus filosunda olması ve şehre gelmesine dair Şakir Şevket çok daha farklı ve bir o kadar ilginç bir tablo çizmektedir. Şakir Şevket, bizzat olaya şahit olan Kalcızâde Memiş Ağa'nın oğlu Ömer Bey'den öğrendiğine göre “*Tayyar Paşa Sohüm'dan Rusya'ya savuştuktan az bir müddet sonra Rusya'nın birkaç pâre harb sefinesiyle Trabzon üzerlerine gelerek memlekete top atmak gibi ba'azı tehdidâtdan sonra sefinelerde bulunan Rusya kumandanıyla Tayyar Paşa'nın Kethüdâsı Emin Ağa dışarı çıkarılmış ve müşârünileyh Hacı Salih Paşa⁵⁶ ile a'yân ve erkân-ı memleket dahî Güzelhisar ebniyesinde ictimâ eylemiş olduğundan bu kumandan ile kethüdâ o meclise*” gelmişti. Kethüda ve kumandan Tayyar Paşa'nın devlet tarafından af edildiğini ve ayânların ve memleket halkının Tayyar Paşa'yı istediğini dile getirmişti. Bunun üzerine Kalcızâde Memiş Ağa araya girerek heyetin amacının kendilerini kandırmak ve Trabzon'u işgal etmek olduğunu belirtmesi üzerine yanındakiler de “*devletin afv ettiği adam Rus donanmasıyla buraya gelmezdi*” şeklinde destekleyici ifadelerde bulununca Kethüda Emin Bey'in elindeki mahzarın ortaya çıkmasından endişe edildiği için kethüdanın idamına ve kumandanın da Rus gemisine gönderilmesine karar verilmişti.⁵⁷ Şakir Şevket'in burada özetlediğimiz bilgileri, olaya ilişkin Fransız konsolosu Dupré'nin bilmediği veya o dönemde Trabzon'da halkın bihaber olduğu başka ayrıntıların da olduğunu göstermektedir. Kalcızâde Ömer Bey'in, babası Memiş Ağa'dan duyduğu “*Rus filosunda Tayyar Paşa'nın da olduğunu*” şeklindeki ifadeleri bize Tayyar Paşa'nın Trabzon açıklarındaki Rus gemilerinde olduğu bilgisinin halktan saklandığını göstermektedir. Ki “*kethüdânın elindeki mahzar meydana çıkar mütâlâası*” ifadesi de bunu doğrulamaktadır. Ayrıca Tayyar Paşa'ya ilişkin pek çok detayı öğrenerek Fransız makamlarına bildiren Dupré'nin bu detayı dile getirmemesi de bu minvalde sorgulanabilir. Buradan hareketle Trabzon'da pek çok taraftarı bulunan, bir yıl önce, 18 Ağustos-6 Eylül 1806'da Trabzon'a sığınan ve Osmanlı donanmasına yönelik kaleden yapılan top atışları ile korunan; bu şekilde bir müddet devlete karşı direnen Tayyar Paşa'nın yeniden iktidara gelmesinden endişe eden bir hizbin olduğu da söylenebilir.⁵⁸ Diğer taraftan meseleye Rusya açısından bakıldığında ise

⁵⁴ Bu olaya dair bilgileri bizzat konsolostan dinleyen Rottiers, Emin Bey ve Korfulu Spiro oğlu Nikolo'nun olaydan iki gün sonra öldürüldüklerini belirtmektedir. Rottiers, *a.g.e.*, s. 221.

⁵⁵ Dupré'den Talleyrand'a, Trabzon, 28 Haziran 1807, *AMAE*, CADC, CCC, Trébizonde, I.

⁵⁶ Şakir Şevket bu dönemde Trabzon'un idarecisi olarak Hacı Salih Paşa'nın adını verse de bu dönemde Trabzon'da mütesellim veya kaymakam olarak Ahmed Paşa'nın adı geçmektedir. Abdullah Saydam, “Trabzon'un İdarî Yapısı ve Yenileşme Zarureti (1793-1851)” *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S: 18, Ankara 2005, s. 301.

⁵⁷ Şakir Şevket, *a.g.e.*, s. 181-182; Goloğlu, *a.g.e.*, s.119.

⁵⁸ Yılmaz, *Dupré'nin Trabzon Konsolosluğu*, s. 101-102.

Rusların, Tayyar Paşa'yı bu süreçte kullanmak ve paşanın Trabzon'daki desteğinden istifade etmek istedikleri sonucuna da ulaşmak mümkündür.⁵⁹

Bu şekilde kaynakların farklı şekilde aktardıkları ilk girişimde Rus tarafı istediğini elde edemedi. Tayyar Paşa'nın bu plandaki yerini bir kenara bırakacak olursak; şehre gizlice giren bu heyetin Rusların muhtemel bir çıkarma girişimini kolaylaştırmak için şehirden, özellikle de Rumlardan taraftar toplama amacı taşıdığı Rus kaynaklarında da görülmektedir. Her ne kadar bu teşebbüs başarısız olsa da Rus amiral ertesi gün, 22 Haziran'da⁶⁰ bir başka hamle daha yaptı. Amiral, Ahmet Paşa'ya şehri teslim etmesi için bir heyet gönderdi. Bu süreçte yaşananlar Dupré'nin anlatımı ile şu şekildedir:

22 Haziran'da Trabzon açıklarına gelen bir brikten bir tekne ayrılarak kıyıya vardı. İki tayfa ve bir görevliden oluşan heyet⁶¹ Ahmet Paşa ile görüşmek istediğini belirtti. Bunun üzerine, sokakları dolduran ve Ruslara karşı öfkeli olan Trabzon halkının arasından geçen Rus heyeti kaymakamın konağına götürüldü. Ege Adalarından mükemmel Türkçe konuşan bir Rum'un başkanlık ettiği bu heyet Ahmet Paşa'ya, Rus Amiralisi Simon Atanasi Potolki imzalı bir mektup verdi. Rus heyetinin başkanı şehrin teslim edilmesini, halkın silahsızlandırılmasını, Rusların ayrılanlara kadar halkın evlerinde kalmasını, reayaya karşı kötü muamele edilmemesini ve şehirden ayrılanların emvaline el konulmamasını belirten bir ihtarname götürmüştü. Aynı zamanda Rus amiralin Kırım'dan Tayyar Paşa'nın iyi bir arkadaşı olduğunu, paşanın Kırım'da kaldığı sürede her kolaylıktan istifade ettiğini ve ticaretini devam ettirdiğini da ilave eden Rum, Fransızlardan bir yardım beklentisi içinde olunmaması gerektiğini de paşaya ifade etti.⁶² Rum görevli, Amiralin "Eğer şehri teslim etmezseniz taş üstünde taş bırakmayacağım" şeklindeki tehdit sözlerini paşaya ilettili. Bunun üzerine Ahmet Paşa "şehri teslim etmektense şehrin yıkıntuları içinde ölüp

⁵⁹ Bilindiği gibi Tayyar Paşa Tayyar Paşa, babası Battal Hüseyin Paşa ile dokuz yıllık Rusya esaretinde kalmıştı. II. Katerina, Battal Hüseyin Paşa'ya Kırım'da zengin topraklar tahsis etmiş; Tayyar Paşa ise bu sürede Rusya'da iyi bir askeri eğitim almıştı. Hatta Battal Paşa'ya tahsis edilen bu topraklar paşanın Kırım'dan ayrılmasından sonra da yine bu ailenin elinde kalmıştı. Bilici, *La France et la mer Noire*, s. 60; Tayyar Paşa'nın Kırım'daki arazilerini valiliği döneminde de elinde tuttuğu ve oldukça yüksek bir gelir elde ettiği görülmektedir. Bu konuda Sinop Fransız konsolosu Fourcade'ın ilginç yorumları için bkz. Yılmaz, *Pascal Fourcade ve Sinop Konsololuğu*, s. 243-251; Tayyar Paşa her ne kadar Haziran'da Rus filosuyla Trabzon önlerine gelse de İstanbul'daki iktidar değişikliği sonrasında, IV. Mustafa'nın kendisini ve arkadaşlarını affetmesi üzerine Ekim 1807'de Rusların yeni padişahı kutlama ve barış mesajlarıyla İstanbul'a dönmüştü. İbrahim Serbestoğlu, "Trabzon Valisi Canikli Tayyar Mahmud Paşa İsyanı ve Caniklizâdelerin Sonu, 1805-1808," *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S: 1, Trabzon 2006, s. 101.

⁶⁰ Rottiers bu hadiselerin yaşandığı ay olarak Mayıs 1807'yi göstermektedir. Rottiers, *a.g.e.*, s. 220-224.

⁶¹ Rottiers'e göre, bu üç kişilik heyet adet olduğu üzere gözleri bağlı bir şekilde mütesellimin konağına götürülmüşlerdi. Rottiers, *a.g.e.*, s. 222.

⁶² Osmanlıların Fransızlardan yardım beklememeleri şeklindeki ifade sadece aynı raporun Fransız hariciyesine gönderilen nüshasında yer almaktadır. Dupré'den Talleyrand'a, Trabzon, 28 Haziran 1807, *AMAE*, CADC, CCC, Trébizonde, I.

gitmeyi tercih edecekleri”⁶³ şeklinde sert bir cevap vererek “şehre saldırımları durumunda topları, cephaneleri, şehri savunmaya tahsis edilen çok sayıda birlikleri olduğunu” da ilave ederek Rus heyetini geri gönderdi.⁶⁴

Bu şekilde istediğini alamayan Rus heyeti ertesi gün Trabzon’a yönelik saldırı hazırlıklarına girişti ve 23 Haziran sabahı tüm Rus donanması yelken açarak şehre doğru hareket etti. Kuzeyden esen rüzgârın da desteğini alan Rus filosunun sabah erken vakitlerde Trabzon önlerinde görülmesi büyük bir şaşkınlığa neden oldu. Rus donanması şehrin doğu limanı olan Çömlekçi Limanı’na demirledi. Bu filodan ayrılan iki hat gemisi şehre oldukça yaklaşarak sabahın onundan akşamın altısına kadar şehrin reaya mahallesi, aynı zamanda Fransız konsolosluğunun bulunduğu mahalleyi (Çömlekçi Mahallesi) bombaladı; ancak Güzelhisar Mevkii’ne yerleştirilen üç parça toptan yapılan atışlar ile bu iki hat gemisi tahrip edildi. Ayrıca Amiral Simon Atanasi Potolki’nin de komuta ettiği Ratmanos adlı hat gemisinin direklerinden biri kırıldı, pupası ise hasar aldı ve filikalarından biri battı. Şehirdeki toplar bir firkateyni ve bir toplu şalupayı demirini terk ederek ayrılmak zorunda bıraktı.⁶⁵ Rottiers bu bombardıman sırasında Rusların şehre doğru beş yüzden fazla top atışı yaptığını yazmaktadır.⁶⁶

Bu ayrıntılı bilgileri aktaran Fransız konsolosu, Rus tarafında kayda değer kayıpların olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu, ağır bir bombardımana uğrayan Trabzon’da ise surlardan düşen birinin öldüğü ve gülle patlamasından dolayı bir yaralının olduğu bilgisini de ilave etmektedir. Bombardımandan sonra yelken açan Rus donanması şehrin önünden çekilerek kuzey, kuzey-doğu istikametinde yoluna devam etmiştir. 24 Haziran’da sadece 13 geminin görülebildiğini belirten Dupré akşam saatlerinde bunların da gözden kaybolduğunu yazmaktadır. İlginçtir ki bu bombardımanda en büyük hasar alanlardan biri de bizzat konsolosun kendisidir. Ona göre “*Rus donanması evini vurmak için özel bir görev yüklenmişti*”. Zira dokuz güllenin isabet ettiği konsolosluk binasında epey bir tahribat olmuş; ancak hiçbir can kaybı olmamıştı.⁶⁷ Fakat Çömlekçi Mahallesi bu bombardımanda büyük bir darbe almış ve mahalle halkının çoğu mahalleden ayrılmıştı. Dupré’ye göre Ruslar Trabzon’un ve Ahmet Paşa’nın göstereceği direnci hesaba katmamış ve şehri kolayca ele geçirebileceklerine dair bir yanılgıya düşmüşlerdi. Bu plansızlıkları

⁶³ Mikhailovsky-Danilevsky’ye göre Ahmet Paşa’nın cevabı “*Biz Anapa’nın tahribatını biliyoruz. Anapa’daki garnizon gibi sizden kaçacağımızı düşünmeyin*” şeklindeydi. Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 95.

⁶⁴ Dupré’den Sebastiani’ye, Trabzon, 28 Haziran 1807, *CADN, Trébizonde, I*.

⁶⁵ Aynı rapor; Bu bombardıman sırasında Trabzon’da yaşananları Dupré’den öğrenen ve konsolosun misafiri olarak Haziran 1818’de Trabzon’da bulunan Rottiers konsolosun raporlarında görmediğimiz başka detaylar da verir. Buna göre; “*Rus donanması Trabzon önlerinden geçerken tüm Trabzon halkı toplanmış, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar sahilde yer alan bir tümsek üzerinde toplanmış, bir şenlikteymiş gibi bu gösteriyi izliyordu. Gemilerden biri lomarlarından birini açabilir ateşli bir borda topu atabilirdi. Bu hiç kimsenin aklına getirmedeği bir tehlikeydi*”. Rottiers, *a.g.e.*, s. 222-223.

⁶⁶ Rottiers, *a.g.e.*, s. 223.

⁶⁷ Rottiers, *a.g.e.*, s. 223.

nedeniyle de “sadece on parça küçük kalibre ve kötü teçhizatlı topla savunulan bir şehirden çekilmek” zorunda kalmışlardı.⁶⁸ Dupré, Trabzon açıklarındaki Rus donanmasının detaylarını şu şekilde vermektedir:⁶⁹

Gemi Türü	Adedi
Üç güverteli hat gemisi	2
74'lük gemi	3
Firkateyn	4
Brik	3
Brulot (Ateş Gemisi)	3
Bombardıman gemisi	1
Şalupa (Toplu)	7
İaşe ve cephane gemisi	8
Toplam	31 Gemi

Karaya çıkmak için hazır olan Rus donanmasının insan gücünü de ortaya koyan Dupré; bu gücü General Govorof komutasında 2.000 piyade; 500 Kazak ve Kırım taraflarından toplanan yaklaşık 2.500 kişinin oluşturduğu toplamda 5.000 kişilik bir askeri güç olarak hesaplamıştır.⁷⁰ Rus kaynakları, Rusların Trabzon'a asker çıkaramamalarının gerekçesini “şehir tarafından yapılan müdafaaya, havaların bozuk olmasına ve bir süre sonra Rus gemilerinde yiyecek sıkıntısının baş göstermesi”ne bağlamaktadır.⁷¹ Dupré'nin verdiği bilgilerden hareketle Rusların bombardıman öncesinde Trabzon'da karaya çıkmak için uygun bir yer arayışında olduklarını söylemek mümkündür. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Dupré'nin burada özetlediğimiz bu bilgilerinin kaynağı Korfulu Spiro oğlu Nikolo idi. Nikolo'nun verdiği bilgilere göre; Trabzon'a gelen Rus donanması 10 Haziran'da Sivastopol'dan hareketle Mayıs'ta Anapa önlerine gelerek kaleyi ele geçirmişti.⁷²

Aslında Fransız konsolosu Dupré'nin “Rus planlarının kaynağı” olarak Roubaud'yu göstermesi boşuna değildi. Zira 1804'ten beri Trabzon'da rekabet halinde olduğu Rus konsolosunun neler yapabilecek olduğuna daha önce de tanık olmuştu. Roubaud, özellikle Rus konsolosluğunu tesis sürecinde Mütessellim Ahmet Paşa'nın yasaklarını hiçe sayarak Rus bayrağını konsolosluk binasına dikecek kadar kararlı biriydi.⁷³ Nitekim savaş nedeniyle Mart veya Nisan'da Trabzon'dan çıkarılan Roubaud, Haziran'da bu kez şehri işgal için Trabzon'a gelen Rus filosunda rehber olarak yeni bir görev üstlenmiş ve kurmuş olduğu planlar ile Rusların pek çok kayıp vermesinin baş sorumlusu olmuştu. Rus filonun Trabzon'a

⁶⁸ Dupré'den Sebastiani'ye, Trabzon, 28 Haziran 1807, *CADN, Trébizonde, I.*

⁶⁹ Aynı rapor; Rottiers, *a.g.e.*, s. 220.

⁷⁰ Dupré'den Sebastiani'ye, Trabzon, 28 Haziran 1807, *CADN, Trébizonde, I.*

⁷¹ Myazgovsky, *a.g.e.*, s. 54; Bilgin, *a.g.m.*, s. 315.

⁷² Dupré'den Sebastiani'ye, Trabzon, 28 Haziran 1807, *CADN, Trébizonde, I.*

⁷³ Dupré'den Talleyrand'a, Trabzon, 2 Kasım 1806, *AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, I;* Ayrıca Bkz. Yılmaz, *Dupré'nin Trabzon Konsolosluğu*, s. 105-107.

yönelik harekâtlarına dair Mikhailovsky-Danilevsky'nin verdiği bilgiler her ne kadar kronolojik olarak Dupré'nin tarihlerine uymuyorsa⁷⁴ da diğer detaylar arasında bir uyum görülmektedir. Buna göre Trabzon'dan kaçan Rus konsolosu Roubaud Odessa'ya giderek burada Rus askeri makamlarını Trabzon'a yönelik bir saldırı ve çıkarma konusunda ikna etmişti. Roubaud, Trabzon'da asker sayısının az olduğunu işaret ederek, Trabzonluların yeni validen (Yusuf Paşa) memnun olmadıklarını; eski valileri olan Battal Paşa'nın oğlunun (Tayyar Paşa) geri dönmesini istediklerini, Trabzon'daki Hıristiyanların Rus askerleri ile işbirliği yapmaya hazır oldukları ifade etmiş ve Trabzon'un kolayca nasıl işgal edilebileceği konusunda Rus makamları ikna etmişti. Bunun üzerine Trabzon'un ele geçirilmesine ve burada geçici bir idare kurulmasına karar verildi. General-Begicev komutanlığında 2.000 askerden oluşan çıkarma birlikleri Kontramiral Pustoşkin komutasında Trabzon'a gönderildi. Ancak Mütesellim Ahmet Paşa'nın şehri teslim etmemesi üzerine birkaç gemiye Trabzon'u bombalama görevi verildi ve donanmanın diğer kısmı ise şehre yönelik çıkarma girişiminin yapılacağı mevkiye yöneldi. Bu konuda Mikhailovsky-Danilevsky'nin anlatımı şu şekildedir:⁷⁵

Pustoşkin Trabzon'un bombardımanı için birkaç tekne bırakarak donanmayla konsolos tarafından gösterilen çıkarma yapılması kolay olan ve elde edilmesi halinde Trabzon'un işgal edilmesini kolaylaştıracak dağların yanındaki yere gitti. Dağa yaklaştıklarında bizimkiler (Ruslar) orada topları gördüler ve top atışlarıyla karşılandılar. Donanma bombardımanla cevap verdi ama az sonra deniz dalgalandı ve gemileri sahile sürükleyen rüzgâr esmeye başladı. Donanma devam etmekte olan kuzeybatı rüzgârından doğan tehlikeden kaçarak denize çekildi. Ertesi gün bizimkiler yine sahile yaklaştılar. Orada çok sayıda silahlı insan vardı ve değişik yerlerde yapılan tahkimatlar görünüyordu. Amiral, askeri konseyi topladı ve hepsi birden "*kara askerlerimizin tüm sahili kaplayan tahkimatlarda ve çıkarmanın öngörüldüğü yerde bulunan çok sayıdaki düşman askerlerine kurban edilmeden çıkarmanın yapılması mümkün olmadığından*" Sivastopol'e dönmeye karar verdi.

Rus tarihçinin vermiş olduğu bu bilgiler Rusların çıkarma girişiminde buldukları mahallin tam olarak neresi olduğunu tespit etmek için yeterli değildir. Ancak top atışları ile karşılaşmış olmaları itibarı ile bu yerin bizzat Güzelhisar mevki olabileceği gibi Dupré'nin detaylarını verdiği Pulathane veya Pulathane'nin batısı olması da kuvvetle muhtemeldir. Yukarıda Rottiers'in verdiği bilgilere göre Ruslar Haziran ayındaki saldırı ve çıkarma girişimlerinde en çok Pulathane tarafında kayıplar vermişlerdi. Bu şekilde Trabzon'da Haziran ayındaki bu çıkarma girişiminden de istediklerini elde edemeyen Rus filosu Temmuz ayının başında Trabzon açıklarında bir kez daha belirmiştir. Dupré 24 Temmuz tarihli mektubunda bir firkateyn, üç brik ve bir nakliye gemisinden oluşan Rus filosunun bir süre

⁷⁴ Mikhailovsky-Danilevsky Rus filosunun Trabzon önlerine geliş tarihi olarak 7 Haziran'ı gösterir. Dupré'ye göre bu tarih 18 Haziran'dır.

⁷⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 96.

Trabzon açıklarında görüldüğünü ve daha sonra bu filonun kuzey, kuzey-batı istikametinde yoluna devam ettiğini yazmıştır.⁷⁶

Dupré, Rusların 23 Haziran'da yapmış oldukları bu saldırı sırasında Müteselîm Ahmet Paşa'nın gösterdiği çabayı bir başka raporunda Fransız makamlarına bildirme gereği de duymuştur. Daha önceki mektuplarında “*zayıf bir kişilik*” olarak nitelendirdiği Ahmet Paşa için Dupré bu mektubunda paşanın Rusların saldırısı sırasında cesareti ile aktif bir hizmet gerçekleştirdiğini, birliklerin ihtiyacını gidermek için bataryadan bataryaya koştuğunu, düşmanın üzerine ateş salmak için elinden geleni yaptığını belirtmektedir. Bunun için müteselîmin para dahi verdiğini ifade eden Dupré “*eğer Trabzon halen daha Türklerin elinde ise bu Ahmet Paşa sayesinde*” diyerek onun rolünü ortaya koymaya çalışmıştır. Konsolos, müteselîmin dikkati sayesinde gizlice şehre yayılmaya çalışan Rus ajanlarını yakaladığını ve Rusların planlarını bozduğunu; zekâsı ve faaliyetleri ile birlikleri değişik kısımlara ayırdığını ve kendisi de birliklerin yanında bulunarak onları cesaretlendirdiğini de belirtmektedir.⁷⁷ Rottiers'in verdiği bilgiler de Ahmet Paşa'nın hazırlıklarının Rusların girişimlerinin başarısız olmasında etkili olduğunu göstermektedir. Bu konuda Hollandalı subay birkaç husus üzerine odaklanmaktadır. Rottiers öncelikle Rus konsolosu Roubaud'nun Rus filosunu yanlış yönlendirdiğini işaret ederek konsolosun, Rus çıkarma birlikleri için gerekli olan atları Trabzon'dan elde edebileceğine dair Rus askeri yetkileri yanlış yönlendirdiği tespitini yapmıştır. Öyle ki Rus filosunda yer alan 2.500 Kazak süvarisi beraberinde sadece eyer ve koşum takımları getirmişti. Rottiers'e göre ikinci hata da Rusların, Türklerin erken harekete geçmelerine fırsat vermeleriydi. Öyle ki tüm şehir silahlanmıştı ve sürekli olarak şehre yakın yerlerden takviye birlikler geliyordu. Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler⁷⁸ gece gündüz çalışarak sahil boyunca uzanan bir hendek kazmışlardı. Ayrıca Pulathane'den Trabzon'a kadar askeri birliklerin oluşturduğu bir askeri kordon oluşturulmuştu.⁷⁹ Rusların çıkarma girişimine dair son olarak Rottiers'in yorumlarını bakılacak olursa; Hollandalı subay, Rusların “*neyi ve nasıl elde etmek istediklerini bilmedikleri*” ve pek çok askerin hayatına mal olan bu seferinin ani bir baskınla ve herhangi bir ihtarda bulunmaksızın yapılması halinde başarılı olma ihtimalinin bulunduğunu; ancak Trabzon gibi izole edilmiş bir yeri Rusların uzun süre muhafaza edemeyeceğini düşündüğünü de belirtmektedir.⁸⁰

⁷⁶ Dupré'den Talleyrand'a, Trabzon, 6 Temmuz 1807, AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, I.

⁷⁷ Dupré'den Sebastiani'ye, Trabzon, 24 Temmuz 1807, CADN, Trébizonde, I.

⁷⁸ Burada Rottiers'in verdiği bu bilgiyi sorgulamak gerekir. Zira bilgilerinin kaynağı olan Dupré'nin Trabzon hakkındaki raporları da Trabzon'da Türklerin dışında Rumlar ve bir kısmı Katolik olan Ermenilerden müteşekkil olduğunu belirtmektedir. Dupré'den Talleyrand'a, Trabzon, 2 Nivose 12/24 Aralık 1803, AMAE, CADC, CCC, Trébizonde, I; Rottiers bu bilgi-leri muhtemelen şehirde Yahudilerin de olduğunu belirten Kinneir'in eserinden almıştır. John MacDonald Kinneir, *Journey Through Asia Minor, Armenia, and Koordistan, in the Years 1813 and 1814*, London 1818, s. 341.

⁷⁹ Rottiers, *a.g.e.*, s. 220-221.

⁸⁰ Rottiers, *a.g.e.*, s. 224.

Osmanlı arşiv belgelerinde Trabzon'u hedef alan bu büyük bombardımana ilişkin bir belge tespit edilememiştir. Ancak Rus donanmasının Trabzon'a yönelik olarak bir hazırlık yaptığına dair bilgiler Gürcistan'daki Rus askeri yetkililere bildirilmişti. Muhtemelen Gürcistan'dan Yusuf Ziya Paşa'nın eline geçen; Hocabey'den gönderilen ve Haziran 1807'nin ortalarına denk gelen bir mektup 30 teknedен oluşan Rus donanmasının 3.000 nefer kara askeri ile Trabzon'a çıkarmaya yapmakla görevlendirildiğini, bu çıkarma sırasında Gürcistan'daki Rus kuvvetlerinin de Osmanlı ordularına hücum etmelerini bildiriyordu.⁸¹ Bu bakımdan Rus donanmasının Trabzon'u hedef alarak buraya yönelik çıkarma yapacağı Osmanlı askeri yetkilileri tarafından da haber alınmıştı.

4. Savaşın İkinci Dönemindeki Saldırıları

Ağustos 1807'de imza edilen ateşkesten sonra Osmanlı ve Rus tarafları yaklaşık olarak bir buçuk yıl çatışmasız bir dönem yaşadı. Bu dönemde her iki taraf da stratejik olarak önemli gördükleri mahallerin kuvvetlendirilmesi için çaba sarf etmişlerdir. Bu süre zarfında Rus tarafı ele geçirdiği Osmanlı gemilerini geri vermekte direttiği gibi savaşı bitirecek bir anlaşmayı imza etmeye de yanaşmıyordu. Rus tarafının bu uzlaşmaz tutumu nedeniyle Yaş şehrinde devam eden Osmanlı-Rus görüşmeleri bir ara kesilse de Mart 1809'da yeniden başlamıştır. Ancak Osmanlı-İngiliz yakınlaşmasını hazmedemeyen Rus tarafı İngiliz elçisinin İstanbul'dan kati suretle çıkarılması gibi o günün koşullarında imkânsız bir barış şartı ortaya koydu. Elbette Osmanlı Devleti, bir nota ile Rusya tarafından dayatılan bu şartları kabul etmedi.⁸² Osmanlıların barış müzakere masasından çekilmesi üzerine Ruslar İsmail, İbrail ve Yerköy'ü kuşatarak karşılıklı verdiler. Nitekim 1809 senesi çarpışmaları, Rusların Tuna'nın sağ kıyısına geçmeleri yüzünden genellikle sağ kol üzerinde cereyan etmiş; özellikle de Rus komutan Prozorovski'nin ölümü üzerine tayin edilen Gürcü asıllı Bağratiyan döneminde Maçin, Köstence ve Hırsova'ya yönelen genel bir taarruz şeklinde sürdürülmüştü.⁸³ Dobruca'yı geçen Rus ordusu ikiye ayrılıp, bir kısmı ile Varna'ya hareket ederken, diğer kısmı ile Osmanlı ordusu üzerine saldırmıştı. Ancak Varna'daki Rus birlikleri, Osmanlı deniz kuvvetlerinin sıkıştırması ve Şumnu'da şiddetli bir savunma ile karşılaşmaları yüzünden geri çekilmek zorunda kalmıştı.⁸⁴

Kafkas Cephesi'nde ise savaş 1809'un ilkbaharında yeniden başlamıştır. Bu hareketliliğin en çok hissedildiği yerlerden biri de Trabzon olmuştur. Zira Ruslara yönelik askeri harekâtlar için sahil kesiminden pek çok ağa görevlendirilmişti. Kafkas Cephesi'ndeki çatışmalar ekseninde Ruslar özellikle Faş'ın alınması için ayrı bir çaba sarf etmişlerdir. Zira bu stratejik kalenin ele geçirilmesi Rusların

⁸¹ BOA, HH, 966-41304, 27 Ca 1222/2 Ağustos 1807, Şark Canibi Yusuf Ziya Paşa'nın tahriratına ekli Fransızca Mektubun tercümesi.

⁸² Aydın, a.g.e., s. 91-92.

⁸³ Virginia H. Aksan, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk, Osmanlı Harpleri, 1700-1870*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 2017, s. 282.

⁸⁴ Ayla Efe, "Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 19, Ankara 2015, s. 147.

Kafkasya ve Gürcistan'daki hâkimiyetleri için hayati önemdeydi. Faş Kalesi'nin hâkimiyeti için uzun süren bir çatışmalardan sonra Ruslar Kasım 1809'da Faş'ı Tuzcuoğlu Memiş Ağa'dan teslim almışlardır.⁸⁵ Faş'ın hâkimiyeti için devam eden çatışmalar ve buranın Rusların eline geçmesi özellikle Trabzon'da dikkatle izleniyordu. Zira Faş'ın muhafazası için Trabzon sürekli olarak asker ve cephane yardımı için önemli bir üs görevi görmekteydi. Dupré'de raporlarında Faş'taki çatışmalara dair bilgilere yer vermiştir. Özellikle de kalenin tekrar alınması için Trabzon'daki hazırlıklar hakkında bilgiler vermiştir.⁸⁶ Bu bağlamda Kafkasya sahillerinde 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ikinci safhasındaki çatışmalar Faş'ın yanında Sohum ve Anapa kelelerinde cereyan etmiş, iç kesimlerde ise Ahılkelek ve Ahıska'da da çatışmalar yaşanmıştır.

Savaşın bu ikinci evresinde de Rus donamasına önemli işler düşüyordu. 1807'de Akçaabat ve Trabzon limanlarına gelerek korku salan Rus donanması, Osmanlı donanmasına yönelik daha saldırgan bir taktik izlemeye başladı. Yukarıda da değinildiği gibi Kafkas Cephesi'ne yardım götürmek üzere Osmanlı savaş gemilerinin Karadeniz'e açıldığı öğrenildikten sonra Sivastopol merkezli ve Sarychev komutasındaki Rus filosu tekrar harekete geçerek Karadeniz'de devriye geçmeye başladı. İki kola ayrılan Rus filosunun Kafkas Cephesi için misyonu Anapa ve Sohum sahillerini kontrol ederek bölgedeki deniz nakliyatını engellemek ve bu taraflardaki Rus hâkimiyetini sağlamaktı. Bu maksatla Rus donanması Haziran-Ağustos 1810 döneminde Karadeniz'de Varna'dan Anadolu sahillerine kadar olan alanda devriye gezerek Osmanlı donanmasını etkisiz hale getirmeye çalışmıştı.⁸⁷ Sivastopol merkezli Rus donanmasının Karadeniz'e açılan Osmanlı donanmasını takip etmek misyonu da vardı. İki kola ayrılan Rus donanmasının bir kolu Varna taraflarına giderek mümkün olduğu kadar Boğazlara yaklaşacak; diğer kol ise Karadeniz'in doğusunda Rusların güvenliğini sağlayacaktı. Bu maksatla Rus donanması Haziran 1810'da bir kez daha Karadeniz'e açılarak Osmanlı donanmasının peşine düşmüş; ancak fırtınaya yakalanarak hasar görmüş bir şekilde Sivastopol'a dönmek zorunda kalmıştı. Ağustos ayında bu kez 8 hat gemisi, 5 firkateyn, 1 korvet ve 3 küçük gemiden oluşan Rus donanması tekrar Varna açıklarına gitmiş; ancak geri dönerken 17 Ağustos'ta 8 gemi, 2 firkateyn ve 1 brikten oluşan Osmanlı donanması ile karşılaşmıştı. Osmanlı gemilerinin çatışmaya girmeyip uzaklaşması üzerine Ruslar da Sivastopol'a geri dönmek zorunda kalmıştı.⁸⁸

a-27 Ekim 1810: Rusların Sargana Burnu Çıkarması

Rus kaynaklarına göre Rus donanmasının bu süre zarfındaki iki başarısız operasyonu Çar I. Aleksandr'ın daha sert bir politika izlemesine neden olmuş ve çar, Trabzon'dan Poti'ye kadar olan sahilde Rus egemenliğinin tesisi, bunun için

⁸⁵ Aydın, *a.g.e.*, s. 96.

⁸⁶ Dupré'den Maubourg'a, Trabzon, 17 Nisan 1810, *CADN*, Trébizonde, I.

⁸⁷ Myazgovsky, *a.g.e.*, s. 55-56; Bilgin, *a.g.m.*, s. 319-320.

⁸⁸ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 126-127; Myazgovsky, *a.g.e.*, s. 57; Bilgin, *a.g.m.*, s. 319-320.

Trabzon'da bir üs oluşturulması ve bölgedeki Rumların Osmanlılara karşı kışkırtılması için emirler vermişti.⁸⁹ Bu doğrultuda yapılan plana göre Eylül 1810'da Amiral Sarychev kumandasındaki Rus filosu görevlendirilmiş ve General Galifebolof kumandasında 5 tabur piyade 200 Kazak ve 30 Rum'dan oluşan Rus çıkarma birliği oluşturulmuştu. Çıkarma yapacak gemilere altı ay yetecek iase ve cephane yüklen- diği gibi Trabzon'da Rus kuvvetlerine katılması tasarlanan Rumlara dağıtılmak üzere 2.000 tüfek de yüklenmişti.⁹⁰ Bu bilgilere göre, 1807'deki Trabzon'a yönelik girişimde olduğu gibi Rus planlarının odağında, Dupré'nin deyiimiyle "*Trabzon'da Rus konsolosuna ve Rusya'ya ayrı bir muhabbet gösteren Rumlar*" yer almaktaydı. Rus planları üç yıl öncesindeki gibi Trabzon'a bir çıkarma yapılmasına yönelik olarak hazırlanmıştı. Mikhailovsky-Danilevsky'ye göre 6 Ekim'de Sivastopol'den yola çıkan Rus filosu 9 Ekim'de Trabzon açıklarına ulaştı. Ancak Rus filosu Trabzon'da bu ilk dönemlerde hava muhalefeti ile karşılaşmış olduğundan çıkarma girişimi için havanın düzelmesinin beklenmesine karar verilmişti. Havanın düzel- mesi ile Ruslar çıkarma girişimi için Pulathane'nin batısındaki Sargana Burnu'nu tercih ettiler ve 27 Ekim sabahı harekete geçtiler. Binbaşı Ravelyon komutasında 300 asker ve bunlara rehberlik edecek 20 Rum'dan oluşan ilk birlik sahile yollandı. 2 firkateyn ve 2 topçkerden gemiler ise atışları ile çıkarma sandallarını koruyarak sahile ulaşmalarını sağladı. Sahilde bulunan 3 Türk topu ele geçiren Rus kuvvetleri içeriye doğru ilerlemeye başladı. Ancak Ruslar bir anda Türklerin karşı saldırısı ile karşılaştı. Bunun üzerine Ruslar 400 kişilik ikinci bir çıkarma gücü daha gönderdi; fakat Türk tarafından yapılan top atışları ile bunların karaya çıkmalarına izin verilmemiş ve sandalların bazıları batırılmıştı.⁹¹

Rus donanmasının Ekim 1810'da bir kez daha Trabzon açıklarında görülmesi ve sonrasındaki gelişmeleri yine Dupré'nin raporlarından izlemek mümkündür. Bu konuda Dupré, Rus filosunun Trabzon açıklarına geliş tarihi olarak 24 Ekim'i ver- mektedir. Bunun dışında konsolosun vermiş olduğu diğer bilgiler ise şu şekildedir:

Rus filosu 18 yelkenli gemiden, altı hat gemisi, sekiz firkateyn, bir brik, bir trabacolo⁹² ve iki topçu şalupadan oluşmaktaydı. 24 Ekim'de Trabzon açıklarına gelen bu filo Osmanlı bandırası taşıyan bir gemi tarafından fark edilmişti. Rus filosu daha sonra Trabzon Limanı'na altı mil kadar yaklaşmıştı. Havanın uygunluğundan istifade eden filo ayın 27'sine kadar burada kaldı. Daha sonra, öğleden sonra saat üçte doğudan esen bir rüzgâr ile Amiral Sarychev doğu- kuzeydoğu istikametinden kıyıya yaklaşma emri verdi ve birkaç top atışından sonra bu filodan ayrılan 13 gemi Pulathane Limanı'na demirledi. Geri kalan beş gemi ise bu gemileri takip etmeyerek doğuda Kovata Limanı'na demirledi. 29 Ekim günü ise 2 hat gemisi ve 1 firkateyn Pulathane Kasabası'na yaklaşarak öğleden sonra ikiye kadar kasabayı bombaladı. Akçaabat'a varan Çarhacı Ali Paşa üç Rus askerinin kellesini almayı başardı. Rusların Pulathane'nin batı- sında sahile çıkarma yapmak istedikleri anlaşıldı. Yakın bir mesafede zeytin

⁸⁹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 128-129; Bilgin, *a.g.m.*, s. 319-320.

⁹⁰ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 128-129.

⁹¹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 129; Bilgin, *a.g.m.*, s. 322-323.

⁹² İtalya'da, genellikle Adriyatik'te kullanılan orta ölçekli sahil teknesi türüdür.

ağaçlarının arasına saklanan Türkler Ruslara pusu kurarak onlara saldırdı ve bir kısmını ele geçirdi. Burada çok sıcak bir çatışma yaşandı. Ruslardan 87 asker öldürüldü. İstanbul'a gönderilmek üzere kelleri alındı. Askerlerin büyük bir kısmı gemilerine ulaşmaya çalışırken suda boğulanlardı. Rus gemilerine ulaşmaya çalışanların ikisi Türklerin eline geçti. Türkler arasında da yaralılar ve ölülerin sayısı oldukça fazlaydı. Bu çatışmada Ali Paşa da yüzünden yaralanmıştı.⁹³

Rus kaynakları ve konsolosun verdiği bilgilerden hareketle, Trabzon açıklarında hava muhalefeti ile karşılaşan Rus donanmasının çıkarma girişimi için en uygun mahal olarak 1807'de tecrübe edilen Pulathane sahillerine karar verdiği anlaşılmaktadır. Ancak bu dönemde kıyıda da hummalı bir faaliyetin olduğu görülmektedir. Osmanlı kuvvetleri Vakfikebir ile Pulathane arasındaki sahile dağıtılmış; sahil köyleri alarma geçirilmiş ve Trabzon civarından takviye birlikler istenmişti. Bunun yanında Hazinedarzâde Süleyman Ağa'nın da ifade ettiği gibi Faş'a sevk edilmek üzere Canik, Şarki Karahisar ve Ordu taraflarından toplan 3-4 binden fazla asker de Pulatane'de bulunuyordu.⁹⁴ 27 Ekim sabahında Ruslar sandallar ile Sargana Burnu denilen mahalle çıkarma yapmaya başlamışlardı. Rusların bir kısmı çıkarma girişimini yürütürken diğer bir kol da Trabzon tarafından gelecek takviyeleri engellemek için doğuya doğru devriye gezmeye başlamıştı. Nihayet çıkarma girişiminin Sargana üzerine yapıldığının anlaşılması üzerine Türk askeri birlikleri de buraya yönlendirilmiş ve Rusların çıkarma girişimine karşı verilen mücadelede Rusların pek çok kayıpla geri çekilmesi sağlanmıştı.⁹⁵

Dupré, bu çıkarma girişiminin Trabzon'da büyük bir üzüntü ve cesaret kırıklığına neden olduğunu da aktarmıştır. Dupré'ye göre "*Ruslar, Kırım'da daha evvel yaptıkları gibi eğer bu sahillere kadar gelip saldırabiliyorsa bu sahillerin efendileri haline gelebilirlerdi*". Bu olumsuz yorumların yanında konsolos, Trabzon'daki askeri hareketliliğe dair detaylar da vererek şehrin civardan gelen askerler ile dolu olduğunu, halkın silahlandığını, birkaç bataryanın hazır hale getirildiğini; ama yine de şehirde endişenin hâkim olduğunu belirtmektedir. Dupré, 1 Kasım tarihli raporunda ise konuyla ilgili olarak bilgi vermeye devam etmiştir. Rus donanmasının Trabzon önlerinde görünmesinden sonra yapılan askeri hazırlıklara ve bunların Pulathane'ye gönderilmesine değinerek Rusların 29 Ekim'de başarısız çıkarma girişimlerinin Ruslara "*boğularak ölen çok sayıda askere ve 300 civarında bir esire mal olduğunu*" belirtmektedir. Konsolos ayrıca Çarhacı Ali Paşa'nın 1 Kasım'da İstanbul'a 112 kelle gönderdiğini, çıkarmayı yapanların büyük oranda Rumlardan müteşekkil olduğunu ve bunların içinde Trabzon civarından Rumların da olduğu bilgisini ilave ediyordu. 31 Ekim'de Pulathane açıklarından yelken açan Rus donanması kuzeye doğru yol almaya başlamış ve ertesi günü gözden kaybolmuştu. Dupré son olarak "*Türkler düşmanlarının ayrılmasından dolayı memnundur. Bunu 29 Ekim'deki zaferlerine dayandırmaktadırlar. Bundan*

⁹³ Dupré'den Maubourg'a, Trabzon, 29 Ekim 1810, *CADN*, Trébizonde, I.

⁹⁴ *BOA*, HH, 1010/42410, 29 Z 1225/25Ocak 1811; Topal, *a.g.e.*, s. 16.

⁹⁵ Bilgin, *a.g.m.*, s. 32-323; Topal, *a.g.e.*, s. 16-17.

dolayı çok gururludurlar ki onların bu sözlerine katlanmak kolay değildir” diyerek zaferin Trabzon’daki yankılarını dile getirmiştir.⁹⁶ Burada da görüldüğü gibi Dupré gerek Rus gerekse de Türk tarafının kayıplarına dair yuvarlak rakamlar vermiştir. Konsolosun kesin rakamlar verememesinde çatışma alanının şehrin uzağında olması ve daha da önemlisi aşağıda da görüleceği gibi her iki tarafın kayıplarına dair resmi kaynakların da kesin bir tespit yapamaması etkili olmuş olmalıdır.

Bu şekilde Ruslar Trabzon’a yönelik ikinci saldırı girişiminden de istediklerini elde edememiş; hatta beklenmedik derecede kayıpla karşılaşmışlardı. Bu kaybın boyutlarını değişik kaynaklardan izlemek mümkündür. Rusların Pulathane, yani Sargana Burnu’na yönelik çıkarma teşebbüsünün sonuçlarına dair kaynaklarda değişik bilgiler yer almaktadır. Trabzon mütesellimi Hazinedarzade Süleyman Ağa İstanbul’a gönderdiği bir mektupta Ramazan’ın 28. Günü (27 Ekim 1810) Rusların 14 savaş gemisi ile Akçakale ve Pulathane limanlarına ani bir saldırı yaptıklarını, kıyıya sandallarla asker ve top naklederek Pulathane üzerine hücum ettiklerini, Trabzon’dan gönderilen bir askeri gücün bu sıralarda Pulathane’de olduğundan burada Sakazade Mehmet Ağa ile ittifak ile Ruslara karşı büyük bir muharebe yaptıklarını belirtmiştir.⁹⁷ Süleyman Ağa’nın ifadelerinden de anlaşıldığı gibi Ruslara karşı Pulathane halkı büyük bir direnç göstermişti. Şakir Şevket’in ifadesiyle Ruslar “*Sargana nâm mahalle asker ihracına mübâşeret edince derhal o taraf ahâlisi silâha sarılarak bir sâda-yı dehşet-engîz ile dağdan dağa sancağın her cihetine ihbâr-ı keyfiyet olmasınja binaen kâffe-i âyan yediden yetmişe dek bilcümle ahâli-i şücân tahaşşüd*” etmişti.⁹⁸ Bunun yanında Muzafer Lermioğlu’nun, tıpkı Şakir Şevket gibi savaşa katılan yakınlarından elde ettiği bilgiler ile çıkarma girişimine dair daha ayrıntılı bilgiler vermiştir.⁹⁹ Fakat bu çalışma Sargana Burnu Çıkarması’na dair “*destanlaşmış detaylar*”a¹⁰⁰ eğilmeyi amaçlamadığı için sadece mevcut kaynaklardaki bilgilerin tutarsızlığına dair bazı tespitler yapılmakla yetinilecektir.

Öncelikle bu çatışmada görülen kayıplara değinilecek olursa; Hazinedarzâde Süleyman Ağa mektubunda 900’den fazla Rus askerinin denize döküldüğü (telef olduğu) bilgisini vermektedir. Bunun yanında çok sayıda zahire, birkaç top ve sandal da Osmanlı birliklerinin eline geçmişti.¹⁰¹ Muzafer Lermioğlu ise 921 erkek ve 48’i kadın olmak üzere toplam 696 şehit verdiğini; buna karşılık ise Rusların 1.322 ölü, 48 yaralı ve 127 esir verdiğini belirtmişti.¹⁰² Bu rakamlara dayandığı

⁹⁶ Dupré’den Maubourg’a, Trabzon, 1 Kasım 1810, *CADN*, Trébizonde, I.

⁹⁷ *BOA*, HH, 944/41855-D, 21 Za 1225/18 Aralık1810; *BOA*, HH, 1006/42221, 29 Z 1225/25 Ocak 1811.

⁹⁸ Şakir Şevket, *a.g.e.*, s. 190.

⁹⁹ Lermioğlu, *a.g.e.*, s. 101-129.

¹⁰⁰ Lermioğlu bölge halkından ve yakınlarından derlediği detaylar ile bu hadisenin bir destan haline gelmesine kaynaklık etmiştir. Mehmet Hacısalihoğlu, *Trabzon’da Ayanlık Mücadelesi: Hacısalihzâde Mehmet Ağa, Ömer Ağa ve Büyük Ali Ağa (1737-1844)*, Trabzon 2014, s. 69.

¹⁰¹ *BOA*, HH, 944/41855-D, 21 Za 1225/18 Aralık1810; Mustafa Aydın, “XIX. Yüzyılın Başlarındaki Savaşlar Döneminde Polathane (Akçaabat) Limanının Askeri Önemi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 37, İstanbul 2002, s. 53.

¹⁰² Lermioğlu, *a.g.e.*, s. 126-127.

anlaşılan Mahmut Goloğlu ise bu çarpışmada Osmanlı tarafının kaybını 921 erkek ve 49 kadın olarak vermektedir.¹⁰³ Buna karşın bu çıkarma girişiminden büyük babasından dinlediği bilgiler ile bahseden en eski kaynak olan Şakir Şevket ise tarafların kaybına dair bir rakam vermez.¹⁰⁴ Olay hakkında Babıâliyi bilgilendiren Silahdar Ebubekir ise arızasında Rusların karada zayıyatının 150 kadar olduğunu belirtir. Oysa yukarıda belirtildiği gibi Osmanlı arşiv belgeleri “dokuz yüzden fazla” Rus askerinin denize döküldüğünü yazmıştır. Miralay Süleyman’ın Rus kaynaklarından derlediği verilere göre kayıplara ilişkin bilgileri ise daha azdır ki burada Rus tarafında çok sayıda ölü ve yüze yakın yaralı olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁵ Mikhailovsky-Danilevsky ise Rus tarafının kaybının sadece 87 olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁶ Bu rakam Dupré’nin verdiği rakam ile aynıdır. Rus kaynaklarında, karaya çıkarılan birliklerin sayısının 730 olduğuna bakılırsa Lermioğlu’nun 1.500’ü aşan sayısının ne derece yüksek olduğu anlaşılabilir. Zira Osmanlı tarafındaki kayıplar hakkında bilgi vermeyen Dupré ise boğularak ölenlerin dışına 122 Rus askerinin kellesinin alındığını ve 300 esirin olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda çok sayıda Rus askerinin de gemilere ulaşmak için suda telef oldukları düşünüldüğünde Rus tarafında da bine yakın kaybın olduğu tahmin edilebilir. Diğer tarafta ise Rus çıkarma girişimine topyekûn, halk ve askeri birlikler ile karşı koymaya çalışan Osmanlı tarafında da kayıpların yüksek olduğunu tahmin etmek mümkündür. Ancak bu konuda resmi kayıtlarda kesin bir rakamın zikredilmemesi yukarıda geçen rakamlara ihtiyatlı yaklaşılmasını zorunlu kılmaktadır.

Ölü ve esir sayılarındaki muğlaklık Sargana’ya çıkarma girişiminde bulunan gemilerin sayısında da görülmektedir. Süleyman Ağa’ya göre bu sayı 14; Silahtar Ebubekir’e göre 15’ti. Bu belgelerden hareketle Aydın, Osmanlı arşiv belgelerinde bu sayının 14-15 olarak geçtiğini; Şanizade ve Cevdet tarihlerinde ise bu rakamın 18 olarak kaydedildiğini belirtmektedir.¹⁰⁷ Ki bu bilgiler Osmanlı kroniklerinin Trabzon açıklarına gelen Rus donanmasının toplamını dikkate aldığını göstermektedir. Hâlbuki Dupré, Akçaabat önlerine giden gemilerin 13 adet olduğunu, diğer beş geminin ise bu çıkarma sırasında Kovata Limanı’nda demirli olduğunu belirtmiştir. Bir diğer muğlaklık konusu ise çıkarmanın yapıldığı mahal ile alakalıdır. Topal’ın belirttiği gibi Osmanlı arşiv belgeleri ve diğer kaynaklar çıkarma mahalli olarak farklı yerlere işaret etmektedir. Silahtar Ebubekir “*Akçakale nam mahalle karib Sargana Burnu*”; Hazine darzade Süleyman “*Pulathane ve Akçakale*” ve “*Pulathane ve Akçakale Limanlarına*”; Mehmed Emin “*Pulathane pişgâhına*”, Silahşor Ahmed ise “*Pulathane*”; Şakir Şevket ise “*Sargana nam mahall*”i çıkarma yeri olarak göstermektedirler.¹⁰⁸ Fransız konsolosu Dupré ise çıkarmanın “*Pulathane’nin batısında sahilde*” yapıldığını belirtmiştir. Mikhailovsky-Danilevsky ise ese-

¹⁰³ Goloğlu, *a.g.e.*, s. 122.

¹⁰⁴ Şakir Şevket, *a.g.e.*, s. 189-190.

¹⁰⁵ Bilgin, *a.g.m.*, s. 323.

¹⁰⁶ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 129.

¹⁰⁷ Aydın, *a.g.m.*, s. 53.

¹⁰⁸ Topal, *a.g.e.*, s. 21.

rinde belirli bir mahal adı vermese de eserindeki yer alan, Rusların Karadeniz'deki harekât noktalarını gösteren haritada Pulathane'nin olması Rusların hedefinde bu limanın da olduğunu göstermektedir. Zira Rusların 1807'deki girişimleri de dikkate alındığında tüm bu bilgiler aslında gerek hava muhalefeti gerekse de sahil kesiminden, Trabzon ve Pulathane'den, yapılan top atışlarının Rusları daha ıssız ve savunmasız olarak gördükleri Pulathane'nin batısına çıkarma yapmaya zorladıklarını göstermektedir. Çıkarmanın tarihi konusunda ise Bilgin pek çok kaynağı değerlendirerek 27 Ekim tarihini verir.¹⁰⁹ Fakat belgelerde ve diğer kaynaklarda 21 veya 22 Ekim tarihi de geçmektedir. Dupré'ye göre ise Rus donanması 29 Ekim'e kadar Trabzon açıklarında kalmış ve aynı gün Pulathane önlerine giderek şehri bombalamıştı. Ancak konsolosun "*Rusların Pulathane'nin batısındaki sahile çıkarma yapmak istedikleri anlaşıldı*" ifadesi bu çıkarma girişiminin tam olarak ne zaman yapıldığına dair konsolosun bir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir.

Sonuç Yerine

1806'nın sonunda başlayıp aralıklar ile beş yıl süren 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı hakkında kaynakların büyük oranda Tuna Cephesi'ne odaklandıkları ve savaşın gidişatını da bu cephenin tayin ettiğini üzerinde durdukları görülmektedir. Ancak bu cepheye göre arka planda olan Kafkas Cephesi'nin de savaş sırasında uzun soluklu bir mücadeleye sahne olduğu belirtilmelidir. Genel olarak değerlendirildiğinde Osmanlı ordusu sayısal bir üstünlüğe sahip olmasına karşın meydan muharebelerinin tamamında yenilgiye uğramıştı. Osmanlı ordusu sadece kale savunmalarına kısmi bir başarıya imza atabilmişti. Zira Rumeli ve Gürcistan üzerine saldırı halindeki Rus ordusuna karşı Osmanlıların çıkardıkları yegâne güç âyanların özel orduları idi. Kafkas Cephesi açısından değerlendirildiğinde savaşın her iki aşamasında da Osmanlı-Rus çatışmaları Faş, Sohum ve Anapa gibi sahil kaleleri; karada ise Ahılkelek, Ahıska ve İmeritya gibi bölgeler üzerinde cereyan etmiş ve bu bölgelerin savunması büyük oranda Trabzon ve civarındaki âyanların başını çektiği askeri güçle sağlanmaya çalışılmıştı. Fakat Ruslar karşısında yeterli direncin gösterilememesi nedeniyle Rus orduları Kafkas kıyılarında, Anapa'dan Kemhal'e kadar olan bölgedeki Çerkes, Abaza ve Gürcü topraklarını ele geçirmişlerdir.

Tuna ve Kafkas cepheleeri dışında savaşın başlarında üçüncü bir cephe daha vardı. Bu cepheledeki hareketlilik ilk olarak Ege'de İngiliz donanması ile işbirliği halinde olan Amiral Senyanin'in Bozcaada ve Çanakkale önlerindeki faaliyetleri ile başlamış ve daha sonra Rus donanmasının Karadeniz'deki faaliyetleri ile devam etmiştir. Bu bakımdan savaşın Trabzon ve civarının ciddi olarak etkilediği bir "*deniz cephesi*" olduğu da söylenebilir. Bu cephenin özellikle Kafkas Cephesi'ndeki Osmanlı direnişini etkisiz kılmaya yönelik bir boyutu olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki Trabzon ve çevresi, Kafkas Cephesi'ndeki adı geçen kaleleri yönelik asker, cephan ve iaşe naklinde hem önemli bir kaynak hem de önemli bir üs olarak hizmet etmiştir. Dolayısıyla bu üssün Rus donanması tarafından etkisiz hale getirilmesi veya Rus planlarında olduğu gibi bir süre kontrol altında tutulması Kafkas

¹⁰⁹ Bilgin, *a.g.m.*, s. 324.

Cephesi'nde savaşın gidişatını etkileyebilirdi. Bu bağlamda, savaşın başlarından itibaren Karadeniz'de gezen Rus donanmasının neden Trabzon'a, daha da önemlisi Trabzon'un başlıca limanı olan Pulathane'ye yönelik saldırılarda bulunduğu anlaşılabilir.

1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rus donanmasının Trabzon ve Pulathane'ye yönelik saldırılarına ilişkin mevcut kaynakların 27 Ekim 1810'daki Sargana Burnu'na yapılan çıkarma girişimine odaklandığı görülmektedir. Ancak Dupré'nin raporlarından da görüldüğü gibi, Şubat 1807'den itibaren Trabzon açıklarında görülen Rus donanması Pulathane'ye yönelik ilk harekâtını 16 Şubat 1807'de yapmış ve iki saat boyunca kasabayı bombardımana tabi tutmuştu. Ancak kıyıda yapılan top atışları ile geri çekilen Rus donanması 18 Haziran'da bir kez daha Trabzon açıklarında belirmiş ve yine Pulathane'yi hedef almıştı. 19 Haziran'da bu kez dört saat boyunca şehri bombalayan Ruslar sahilten yapılan atışlar ile çekilse de bir gün sonra, bu kez kasabanın batısında çıkarma girişiminde bulunmuş; fakat burada kayıplar vererek geri çekilmişlerdi. Bu başarısızlık üzerine Rus donanması çok daha büyük bir güçle Trabzon'u hedef alarak 23 Haziran 1807'de şehri sekiz saatlik bir bombardımana tabi tutmuştu. Dolayısıyla 1810'daki Sargana Burnu çıkarma teşebbüsü Rusların Pulathane ve çevresine yönelik ilk saldırısı veya çıkarma girişimi değildi. Ruslar savaşın birinci safhasında, üç yıl önce deneyip de muvaffak olamadıkları çıkarma girişimini Ekim 1810'da bu kez aşına oldukları Pulathane'nin batısında bir kez daha denemiş; fakat bu çıkartma girişime karşı asker ve sivil Türklerin gösterebileceği karşılığı hesaba katmadıkları için bir kez daha başarısız olmuşlardı. Burada Rusların planlarında Pulathane'nin, daha doğrusu Pulathane Limanı'nın olması aslında limanın Trabzon açısından sahip olduğu stratejik önemle alakalıdır. Zira bu limanın kontrol altına alınması Trabzon'un göstereceği direnci kıracağı gibi, şehri seyrüsefer açısından bağlantısız bir hale de getirebilirdi. Zira savaş sonrası dönemde Pulathane Limanı'nı güçlendirmek adına Trabzon'dan idareciler tarafından yapılan çağrılar sonucunda Pulathane'de tabyaların yapılması ve savunma gücünün yeni silahlar ile arttırılması limanın bu ehemmiyeti ile bağlantılıdır.

Rus donanmasının 1807 ve 1810'da Trabzon açıklarında, doğuda Kovata Limanı ile batıda Yoros Burnu arasındaki faaliyetlerini bir bütün olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu saldırı, çıkarma girişimleri ve Rus filosunda yer alan asker sayısı Rusların, Trabzon'a veya daha uygun ve savunmasız olan Pulathane'ye yönelik ciddi bir çıkarma ve işgal amacı taşıdığını göstermektedir. Zira bu işgal girişimini kolaylaştıracak bir unsur olarak yerli Rumların da Rus planlarında önemli bir yer işgal etmesi Rusların niyetini ortaya koyan bir diğer göstergedir. Bu harekâtlardan anlaşıldığı kadarıyla Ruslar Kovata'dan Pulathane'nin batısına kadar uygun bir çıkartma yeri aramışlar, Trabzon'da ve Pulathane açıklarında top atışları ile karşılaştıkları için daha savunmasız olan Pulathane'nin batısında iki kez çıkarma girişiminde bulunmuşlardır. Bu bağlamda Pulathane halkının ve yetkililerin 1807'deki bu tecrübe ile daha sonra yapılacak muhtemel Rus saldırılarına karşı hazırlıklı oldukları tahmin etmek zor olmasa gerek. Bu minvalde 1810'da çok daha sistemli bir şekilde gerçekleşen Rus çıkarma girişiminin özellikle yöre halkının

topyekûn müdafaası ile bertaraf edilmesinde daha önce başarısız olan Rus saldırıları ve çıkarma girişimlerinin ne derece etkili olduğu vurgulanmalıdır. Son bir tespit olarak, yukarıda özetlenmeye çalışılan yeni veriler ışığında 27 Ekim 1810 Sargana Burnu çıkartması ile efsaneleşen ve destan halini alan (Sargana Destanı) yöre halkının gösterdiği savunmanın daha erken bir tarihe çekilmesi gerektiği; Trabzon ve Pulathane civarının 1807'den itibaren Rusların gerek bombardıman gerekse de çıkartma teşebbüslerine karşı başarılı bir direnç gösterdiklerini ifade etmek gerekmektedir. Bundan dolayı konu ile ilgili kaynakların ve toplumsal hafızanın güncellenmesinin yöre tarihine yeni katkılar yapacağı şüphesizdir.

KAYNAKLAR

Arşivler

1. Archives du ministère des Affaires étrangères (AMAE) (Dışişleri Bakanlığı Arşivi, Fransa)

a) Centre des Archives diplomatiques de La Courneuve (CADC)

-Correspondance consulaire et commerciale (CCC): Trébizonde, I (1801-1811).

b) Centre des Archives diplomatiques de Nantes (CADN)

-Archives des Postes Diplomatiques (APD): Constantinople (Ambassade), Série D: Trébizonde, I (1803-1814) ; Trébizonde (Consulat), 60.

2. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Hatt-ı Hümayun, (HH); 256/14643; 966-41304; 1010/42410; 944/41855; 1006/42221.

Diğer Kaynaklar

AKÇURA, Yusuf, *Osmanlı Devletinin Dağılma Devri*, Ankara 2010.

ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara 1999.

AYDIN, Mustafa, "XIX. Yüzyılın Başlarındaki Savaşlar Döneminde Polathane (Akçaabat) Limanının Askeri Önemi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S: 37, İstanbul 2002, s. 51-58.

_____, *Üç Büyük Gücün Çatışma Alanı Kafkaslar*, İstanbul 2008.

BADDELEY, John F., *The Russian conquest of the Caucasus*, London 1908.

BİLGİN, Mehmet, "1810 Yılında Rusların Trabzon'u İşgal Girişimi ve Sargana Burnu Çıkarması", *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu*, C: I, haz. M. K. Arslan-H. Öksüz, Trabzon 2002, s. 313-326.

BİLİCİ, Faruk, "La France et la mer Noire sous le Consulat et l'Empire : « la porte du harem ouverte », *Méditerranée, Moyen-Orient deux siècles de relations internationales, recherches en hommages à Jacques Thobie*, dir. W. Arbid ve diğ., Paris 2003, s. 55-92.

_____, "XIX. Yüzyılın Başlarında Trabzon'daki Fransız Konsolosluğu: Paris'in Asya Kapısı", *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S: 3, Trabzon 2007, s. 35-47.

CORDIER, Henri, “Un interprète du général Brune et la fin de l'École des Jeunes de langues,” *Mémoires de l'Institut national de France*, C: 38, S: 2, Paris 1911, s. 267-350.

_____, «Voyage de Pierre Dupré de Constantinople à Trébizonde, 1803 », *Bulletin de la Section de Géographie*, S: 32, Paris 1917, s. 256-264.

DEHERAIN, Henri, “ Les premiers consuls de France sur la côte septentrionale de l'Anatolie », *Revue de l'histoire des colonies françaises*”, S : 17, Paris 1924, s. 301-380.

DUPARC, Pierre, *Le Recueil des instructions données aux ambassadeurs et ministres de France, Turquie*, C : XXIX, Paris 1969.

EFE, Ayla, “Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S: 19, Ankara 2015, s. 139-174.

FAROQHI, Suraiya, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, İstanbul 2000.

GOLOĞLU, Mahmut, *Trabzon Tarihi, Fetihden Kurtuluşa Kadar*, Trabzon 2013.

HACISALİHOĞLU, Mehmet *Trabzon'da Ayanlık Mücadelesi: Hacisalihzâde Mehmet Ağa, Ömer Ağa ve Büyük Ali Ağa (1737-1844)*, Trabzon 2014.

İNAN, Kenan, “Kadı Sicillerine Göre Trabzon'un Fiziki Yapısı (1643-1656)”, *Osmanlı Araştırmaları*, S: 18, İstanbul 1998, s. 161-186.

JENNINGS, Ronald C., “Pious Foundations in the Society and Economy of Ottoman Trabzon, 1565-1640: A Study Based on the Judicial Registers (şer'î mahkeme sicilleri) of Trabzon”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, C: 33, S: 3, 1990, s. 271-336.

KINNEIR, John MacDonald *Journey Through Asia Minor, Armenia, and Koordistan, in the Years 1813 and 1814*, London 1818.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, C: V, Ankara 1988.

KÖKSAL, Ahmet, - USTA, Veysel, *Yüz Yılın Ardındaki Karadeniz, Rus Bombardımanları I*, İstanbul 2018.

LERMİOĞLU, Muzaffer, *Akçaabat Tarihi ve I. Genel Savaş-Hicret Hatıraları*, İstanbul 1949.

MIKHAILOVSKY-DANILEVSKY, Alexander, *Russo-Turkish War of 1806-1812*, Volume I-II, Ed. Alexander Mikaberidze, Westchester 2002.

МИХАЙЛОВСКИЙ-ДАНИЛЕВСКИЙ, Александр Иванович, *Описание Турецкой войны в царствование императора Александра, с 1806 до 1812 ода, по высочайшему повелению сочиненное генерал-лейтенантом и членом Военного совета Михайловским-Данилевским* : [Ч. 1 - 2], Санктпетербург 1843.

MİRALAY A. SÜLEYMAN, “Pontos Davasından Rusların 1810'da Trabzon'a Bir Baskını”, *Askeri Mestua*, S: 45-47, İstanbul 1339, s. 24-28.

MOZGFESKY, *Rus Karadeniz Filosu Tarihi*, Çeviren Fevzi Kurtoglu, İstanbul 1935.

JORGA, Nikolae *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C: V, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005.

ROTTIERS, Bernard Eugène Antoine *Itinéraire de Tiflis à Constantinople par le colonel Rottiers*, Bruxelles 1829.

SAYDAM, Abdullah, “Trabzon'un İdarî Yapısı ve Yenileşme Zarureti (1793-1851)” *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S: 18, Ankara 2005, s. 285-317.

SERBESTOĞLU, İbrahim, “Trabzon Valisi Canikli Tayyar Mahmud Paşa İsyanı ve Caniklizâdelerin Sonu, 1805-1808,” *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S: 1, Trabzon 2006, s. 89-105.

SOROBAY, Ronald B., “Cossak Pirates of the Black Sea”, *Military History*, C:20, S: 2, 2003, s.26-32.

SUNAR, Mehmet Mert, “1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi’ni Çalışmaya Bir Girizgâh: Sefer İçin Asker Toplanması”, *History Studies*, C: 10, S: 3, s. 239-256.

ŞAKİR ŞEVKET, *Trabzon Tarihi*, Haz. İsmail Hacıfettahoğlu, Trabzon 2001.

TEYMUROVA, Günel, “1806-1812 Osmanlı-Rusya Savaşı ve Azerbaycan”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C: 2, S: 2, 2016, s. 45-59.

TOPAL, Zehra, *Sargana'da İşgale Akçaabat*, İstanbul 2012.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi, Karlofça Anlaşmasından XVIII. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, C: IV/I, Ankara 1988.

ÜNAL, Mehmet Ali, “17. Yüzyılda Karadeniz’de Kazak Saldırıları ve Karadeniz Ticareti”, *Tarih Boyunca Karadeniz Ticareti ve Canik*, Samsun, c. II, ed. Osman Köse, Ankara 2013, s. 853.

YEŞİL, Fatih, *Trajik Zafer, Büyük Güçlerin doğu Akdeniz’de Siyasi ve Askeri Mücadelesi (1806-1807)*, İstanbul 2017.

YILMAZ, Özgür, “Fransız Belgelerine Göre 19. Yüzyılın Başlarında Güney Karadeniz Limanları”, *Uluslararası IX. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu*, İstanbul, 4-5 Mayıs 2017.(Yayımlanmamış Sempozyum Tebliği)

_____, “Güney Karadeniz’de Yeni Fransız Politikası: Pascal Fourcade ve Sinop Konsolosluğu (1803-1809)”, *Cahiers balkaniques*, S: 42, Paris 2014, s. 223-268.

_____, “Trabzon’da Fransız Varlığının İlk Dönemleri: Pierre Jarôme Dupré’nin Trabzon Konsolosluğu (1803-1820)”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S: 21, Trabzon 2016, s. 87-120.

МЯЗГОВСКИЙ, Евгений Александрович, *История Черноморского флота 1696-1912*, Санкт-Петербург, 1912.